

TUSSENTIJD'S EVALUATIEONDERZOEK AGRARISCHE SCHAALVERGROTING EN LANDSCHAP

Provincie Groningen, 9 april 2009
Afdeling Ruimtelijke Plannen
Buro VIJN en buro Pro Facto

INHOUDSOPGAVE

blz

SAMENVATTING

1. INLEIDING	9
2. UITLEG MAATWERKBENADERING	13
3. VOORBEELDPLANNEN	19
4. BEVINDINGEN	71
5. ANALYSE	79
6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	85

BIJLAGE 1: VRAGENLIJST

BIJLAGE 2: SCHEMATISCH OVERZICHT

SAMENVATTING

In het ontwerp Provinciaal Omgevingsplan (POP III) en het ontwerp provinciale Omgevingsverordening 2009 staat omschreven hoe de provincie Groningen om wil gaan met de landschappelijke inpassing van schaalvergroting van agrarische bouwblokken.

Al enkele jaren wordt in de provincie Groningen gebruik gemaakt van de zogenaamde Maatwerkbenadering waarbij de ondernemer, overheden en Welstand aan de keukentafel bij de ondernemer thuis de uitbreidingsplannen tegen het licht houden. Hierdoor kunnen uitbreidingsplannen sneller, beter en toekomstgerichter worden gerealiseerd waarbij rekening wordt gehouden met een goede landschappelijke inpassing. De ondernemer kan daarbij gebruik maken van (gratis) vakkundig advies van een landschapsarchitect.

Op 1 juli 2008 is de Wet ruimtelijke ordening in werking getreden. Uitgangspunt van de nieuwe wet is decentraal wat kan en centraal wat moet. De provincie Groningen vindt het voorkomen van verrommeling van het buitengebied een duidelijk provinciaal belang. Ter bewaking van dat belang zal de provincie algemeen verbindende regels uitvaardigen in de provinciale omgevingsverordening. Daarbij past ook het maken van bestuurlijke afspraken met de gemeenten in de provincie ter nadere uitwerking van die regels.

In het nieuw vast te stellen structuurplan Provinciaal Omgevingsplan (POP III) staat omschreven dat de provincie voor elke vorm van schaalvergroting toepassing van de Maatwerkbenadering wenselijk acht. De provincie wil dat borgen door het hanteren van ruimtelijke inpassingcriteria.

Tot nu toe lag de grens voor provinciale afweging voor de regio's Noord en Oost bij 1 hectare in (zeer) kwetsbare gebieden en 1,5 hectare in overige gebieden. Met de andere

regio's zijn nog geen afspraken gemaakt. Het voornemen vanuit het POP is om deze grenzen te provinciebreed te verruimen tot 2 hectare. Hiervoor moeten voor die tijd, zo blijkt uit de evaluatie, bestuurlijke afspraken worden gemaakt om deze verruiming te borgen. Uitgangspunt daarbij is dat ook de methodiek (het proces) wordt verankerd in bestemmingsplannen en wordt toegepast door middel van keukentafelgesprekken.

De provincie wil betrokken blijven bij een keukentafelgesprek als er sprake is van een vergroting van het bouwblok in (zeer) kwetsbare gebieden tot een oppervlakte van meer dan 1 hectare of bij een vergroting tot meer dan 1,5 hectare in de overige gebieden. Dit zal via bestuurlijke afspraken tot stand moeten komen.

Een vergroting van het bouwvlak van 1,5 naar tot een totale oppervlakte van meer dan 2 hectare lijkt weinig spectaculair. Echter bedrijven van een dergelijke omvang hebben over het algemeen een dusdanige invloed op het landschap dat de provincie daarbij een afweging op provinciaal niveau noodzakelijk acht. Dergelijke uitbreidingen worden daarom alleen mogelijk gemaakt via een ontheffing van Gedeputeerde Staten.

De centrale vraagstelling van dit onderzoek luidt als volgt: Wat zijn de eerste ervaringen van ondernemers, gemeenten, provincie, Libau Welstands- en Monumentenzorg Groningen, Landschapsbeheer Groningen, LTO Noord en de Milieufederatie Groningen met de Maatwerkbenadering, wat kan hiervan worden geleerd voor het vervolg en kan op basis daarvan een wijziging van het bouwblokkenbeleid worden overwogen?

Besluitvorming door het provinciaal bestuur over het voorgenomen beleid (POP III) en de provinciale omgevingsverordening wordt mede gebaseerd op de resultaten van dit eerste evaluatieonderzoek van de Maatwerkbenadering. Gezien de relatief korte periode dat

deze benadering wordt toegepast dient dit evaluatieonderzoek als een tussentijds evaluatieonderzoek van de plannen voor schaalvergroting op papier te worden gezien. Het onderzoek is uitgevoerd door middel van het afnemen van interviews en een overzicht van voorbeelden in hoofdstuk 3 waaruit de meerwaarde van de maatwerkbenadering blijkt. Deze interviews zijn afgenomen bij een 11-tal agrarische ondernemers verspreid over de provincie. Vanuit elke regio is één gemeente geïnterviewd. Tot slot is de provincie zelf geïnterviewd en hebben interviews plaatsgevonden met Libau Welstands- en Monumentenzorg Groningen (Libau), Landschapsbeheer Groningen, LTO Noord en de Milieufederatie Groningen.

Inhoudelijke conclusies:

Verdergaande schaalvergroting verandert niet alleen het karakter en de uitstraling van een boerderij, maar het zorgt er tevens voor dat er veel meer ruimte nodig is voor de algehele bedrijfsvoering. Er gaan stemmen op dat bedrijven vanaf een bepaalde omvang niets meer met landbouw te maken hebben, qua schaal en maat van een andere orde zijn en eigenlijk thuishoren op een industrieterrein. De voorbeelden uit hoofdstuk 3 laten echter zien, dat door de komst van grote bedrijven zelfs een kans ontstaat om verrommeling tegen te gaan. Creativiteit en innovatie zijn daarbij wel geboden.

De voorbeelden (zie hoofdstuk 3) laten zien dat het weliswaar een opgave is om grote bedrijven goed in te passen, maar dat de kans op een goed eindresultaat nog altijd heel groot is.

Soms moet de provincie ook 'nee' kunnen zeggen.

Ontwerpdeskundigheid is onmisbaar. Conclusie is dat het onderscheid in landschapstypen, de 5 criteria en de wens vanuit het POP om de identiteit van deze gebieden te respecteren, goed werkt. Het onderscheid

dat de provincie maakt tussen groene, gele en rode/witte gebieden biedt daarbij een goed handvat (zie afbeeldingen regio's Oost en Noord).

Uit de toelichting van voorbeelden in hoofdstuk 3 blijkt dat in alle gevallen een goede landschappelijke inpassing is gerealiseerd.

Bij de toepassing van de Maatwerkbenadering is gebleken dat tijdige inzet van een landschapsarchitect van groot belang is.

Ook van groot belang blijkt het privaatrechtelijk vastleggen van de afspraken om landschappelijke inpassing daadwerkelijk tot stand te brengen

Noord	Oost	Gemeentelijk domein	Provinciale betrokkenheid
Groen		≤ 1.5 ha	≥ 1.5 ha maatwerk
Geel		≤ 1.0 ha	≥ 1.0 ha maatwerk
Wit	Rood	≤ 1.0 ha max	

1. INLEIDING

Aanleiding

In de maatschappelijke discussie omtrent schaalvergroting van agrarische bebouwing wordt vaak geen onderscheid gemaakt tussen Intensieve Veehouderij en schaalvergroting van met name melkveehouderijen. Over Intensieve Veehouderij staat in het POP dat de provincie geen aantasting wil van de belevingswaarde van het buitengebied door wijdverbreide grootschalige intensieve veehouderijbedrijven¹. Daarom staat de provincie geen nieuwe intensieve veehouderijbedrijven toe, ook niet in de vorm van een neventak. De provincie kiest vanwege de economische ontwikkeling in de agrarische sector en de Europese regelgeving dienaangaande wel voor schaalvergroting in andere takken van agrarische bedrijvigheid, mits een goede ruimtelijke inpassing mogelijk is.

Agrarische ondernemers beheren het grootste deel van ons landschap. Daarnaast bieden de ondernemingen werkgelegenheid en vormen zij gezamenlijk een belangrijke sector in de provinciale economie. Om het voortbestaan van agrarische ondernemingen veilig te stellen, moet het inkomen op peil blijven.

¹ Intensieve veehouderij wordt uitgeoefend door niet-grondgebonden agrarische bedrijven, die zelfstandig of als neventak (nagenoeg) geheel in gebouwen varkens, pluimvee, vleeskalveren en/of pelsdieren houden. Het biologisch houden van dieren conform de Landbouwkwaliteitswet en het houden van melkrundvee, schapen en/of paarden wordt niet aangemerkt als intensieve veehouderij

Ook Europese regelgeving dwingt de boeren tot schaalvergroting en verbreding van de bedrijfsvoering. Met het groeien van een onderneming is ook vaak een groter bedrijfsgebouw gemoeid. De provincie Groningen voert beleid dat beoogt te voorkomen dat uitbreiding van bestaande gebouwen of nieuwbouw ten koste gaat van het landschap. Zowel in de regio Noord (pilotgebied) als in Oost zijn op initiatief van de provincie Groningen na een analyse op landschapsniveau afspraken gemaakt hoe agrariërs in deze regio's grotere bouwblokken kunnen bebouwen, terwijl tegelijkertijd rekening wordt gehouden met landschappelijke kwaliteiten en streekeigen karakteristieken. De uitgangspunten voor deze afspraken zijn te vinden in de nota 'Agrarische bouwblokken en landschap' (regio Noord), de nota 'Agrarische bouwblokken en landschap, doorvertaling regio Oost' (regio Oost). De tussenrapportage van de pilot regio Noord 'Aan de keukentafel...' (december 2006).² geeft een goede impressie van de eerste resultaten.

De regio West-Groningen heeft inmiddels de analyse op landschapsniveau uitgevoerd voor het gemeenschappelijk bestemmingsplan voor het buitengebied. Bij het vooroverleg over dit bestemmingsplan gaat de provincie na of de keuze voor de gebieden waar schaalvergroting is toegestaan acceptabel is. In het kader van het gebiedsgericht werken gaat de provincie met de regio Centraal-Groningen in overleg om te onderzoeken of de genoemde landschapsanalyse samen met de provincie kan worden uitgevoerd. Voor elke vorm van schaalvergroting wil de provincie dat de

maatwerkbenadering wordt gevolgd. De provincie wil dit borgen door hierover met de gemeenten afspraken te maken.

Ter uitvoering van de afspraken over de mogelijkheden van schaalvergroting voor agrarische ondernemingen wordt in bovengenoemde nota's een methodiek beschreven. De methodiek wordt aangeduid als de zogenaamde maatwerkbenadering. Daarbij wordt door middel van keukentafelgesprekken geprobeerd overeenstemming te bereiken tussen de betrokken partijen over de gewenste uitbreiding. Samenwerking, maatwerk, ondernemerschap en duidelijke verantwoordelijkheden staan centraal. De agrarische ondernemer gaat eerst zelf aan de slag: hij maakt een vertaling van de ruimtelijke voorwaarden uit de beleidsnota naar zijn of haar specifieke situatie. Vervolgens leggen ondernemer, gemeente, provincie en welstand – onder regie van de gemeente – de basis voor een wijziging van het bestemmingsplan, en stellen de partijen samen een contract op over de landschappelijke inpassing waarvan de uitwerking op besteksniveau door de provincie wordt betaald.

Voor agrarische schaalvergroting geldt net als voor een dorpsuitbreiding of de aanleg van een klein bedrijfsterrein, dat dit niet overal mogelijk is. Op basis van het kenmerkende onderscheid in landschapstypen is in de regio's Noord en Oost een onderscheid gemaakt in zogenaamde groene, gele en rode/witte gebieden. Voor de groene gebieden (verreweg het grootste gedeelte van de regio) geldt een Ja, mits beleid. Hierin wordt vanaf 1.5 hectare de provincie bij de afweging betrokken door inzet van de maatwerkbenadering. In de gele gebieden (veelal beperkte zones rond stedelijke gebieden, natuurgebieden

² <http://www.provinciegroningen.nl/wonen/bouwheerschap/?view=Standard>

en waardevolle landschapselementen e.d.) geldt een Nee, tenzij beleid. Er geldt een extra zware bewijslast om schaalvergroting te realiseren. Vanaf 1 hectare wordt de provincie bij deze afweging betrokken door inzet van de maatwerkbenadering. In de rode/witte gebieden (de stedelijke gebieden, natuurgebieden en waardevolle landschapselementen) zijn de schaalvergrotingsmogelijkheden beperkt tot een maximum bouwblokgrrootte van 1 hectare.

De fractie van de Partij van de Arbeid heeft tijdens de vergadering van Provinciale Staten van de provincie Groningen van 5 november 2008 de volgende motie ingediend waarin de fractie verzoekt om een evaluatie van de pilots in Noord en Oost:

“Overwegende dat:

In de ontwerpomgevingsverordening het agrarische bouwblokkenbeleid sterk word verruimd, hetgeen afwijkt van de tekst van het ontwerp provinciaal omgevingsplan en het vigerende bouwblokkenbeleid.

Spreken uit dat:

de verruiming zoals geformuleerd in de ontwerpomgevingsverordening, ongewenst is, een nadere evaluatie van de pilots in het Noorden en Oosten van de provincie moet worden afgewacht, alvorens een generieke wijziging van het bouwblokkenbeleid in overweging te nemen”

Aangezien er ten tijde van dit evaluatieonderzoek nog maar bij drie projecten daadwerkelijk inclusief de aanleg van beplanting is gerealiseerd en 38 provinciale trajecten nog in verschillende stadia van planvorming verkeren, kan er eigenlijk alleen van op papier tot stand gekomen projecten een evaluatie worden uitgevoerd. Bovendien is sprake van een evaluatie in de context van een veranderende juridische werkelijkheid, dit zijn de komst van de nieuwe Wro (juli 2008), het POP en de Omgevingsverordening.

Dit evaluatieonderzoek dient dan ook als een tussentijdse evaluatie te worden gezien waarin de eerste ervaringen worden geïnventariseerd en op basis waarvan lessen kunnen worden getrokken voor het vervolg.

De centrale vraagstelling luidt als volgt:

Wat zijn de eerste ervaringen van ondernemers, gemeenten, provincie, Libau Welstands- en Monumentenzorg Groningen, Landschapsbeheer Groningen, LTO Noord en de Milieufederatie Groningen met de Maatwerkbenadering, wat kan hiervan worden geleerd voor het vervolg en kan op basis daarvan een wijziging van het bouwblokkenbeleid worden overwogen?

Opdrachtgever en opdrachtnemer

De provincie Groningen (afdeling Ruimtelijke Plannen) heeft het onderzoeksbureau Pro Facto en het stedenbouwkundig adviesbureau Buro Vijn gevraagd dit tussentijdse evaluatieonderzoek uit te voeren. Pro Facto is een bureau voor praktijkgericht bestuurskundig onderzoek dat deel uitmaakt van de houdstermaatschappij van de Rijksuniversiteit

Groningen. Buro Vijn is een adviesbureau op het gebied van de ruimtelijke inrichting. Hoofdstuk 3 is door de provincie Groningen aangeleverd.

Tussentijds evaluatieonderzoek

Sinds de introductie van de Maatwerkbenadering zijn er ca. 40 grootschalige uitbreidingsplannen in behandeling genomen boven de maximale maat in bestemmingsplannen. Daarnaast is een gemeentelijke Maatwerkbenadering gevolgd bij ongeveer 60 uitbreidingsplannen die kunnen worden gerealiseerd binnen de bestemmingsplanmogelijkheden.

In het tussentijdse evaluatieonderzoek waarvan hier verslag wordt gedaan zijn in totaal met twintig ondernemers, overheden en adviseurs interviews afgenomen. In totaal zijn 7 gesprekken gevoerd met ondernemers met grootschalige uitbreidingsplannen, verspreid over de provincie. Daarnaast zijn 4 interviews afgenomen bij ondernemers met kleinere uitbreidingsplannen die passen binnen de bestemmingsplangrenzen. In elke regio is één gemeente geïnterviewd. Tot slot is de provincie zelf geïnterviewd en hebben interviews plaatsgevonden met Libau Welstands- en Monumentenzorg Groningen (Libau), Landschapsbeheer Groningen, LTO Noord en de Milieufederatie Groningen. We hebben er voor gekozen zo veel als mogelijk alleen mensen te

interviewen die bij een keukentafelgesprek betrokken zijn geweest. Bij de keuze van ondernemers is gekozen voor ondernemers bij wie het keukentafeltraject op papier is afgerond, dan wel bij wie in elk geval de toekomstvisie is bepaald.

Voor de zeven ondernemers met een grootschalige uitbreiding kan vermeld worden dat alle keukentafelgesprekken zijn afgerond. Vijf van deze ondernemers hebben een beplantingsplan door Landschapsbeheer Groningen laten maken. Drie van deze vijf ondernemers hebben een privaatrechtelijke overeenkomst ondertekend, twee privaatrechtelijke overeenkomsten zijn nog in ontwikkeling. Twee ondernemers hebben de uitvoering van hun toekomstplannen voorlopig stopgezet

Opzet rapport

In hoofdstuk 2 wordt de Maatwerkbenadering beschreven. In hoofdstuk 3 zijn enkele voorbeeldplannen opgenomen die met behulp van de Maatwerkbenadering tot stand zijn gekomen. In hoofdstuk 4 worden de bevindingen weergegeven. Een analyse van deze bevindingen staat in hoofdstuk 5. Tot slot worden in hoofdstuk 6 conclusies en aanbevelingen geformuleerd.

2. UITLEG MAATWERKBENADERING

Inleiding

Uit het in april 2004 verschenen concept Landbouwstructuuronderzoek Groningen van DLG blijkt dat bouwblokken door de toenemende schaalvergroting te klein worden. Door de gewenste optimalisering van de kostprijs, afnemende prijssubsidies en de overgang naar inkomenssteun wordt de concurrentie in de landbouw groter. Als gevolg hiervan is in de gehele sector een trend van schaalvergroting zichtbaar. Binnen deze algemene trend tekenen zich twee belangrijke ontwikkelingsrichtingen af: aan de ene kant een bijna industriële landbouw met zeer grote bedrijven. Aan de andere kant landbouw waarin wordt geprobeerd inkomen te vergroten door verbreding en verdieping. Gelet op de sterke tendens tot schaalvergroting in de agrarische sector wil de provincie bevorderen dat in gemeentelijke bestemmingsplannen voldoende ruimte wordt geboden voor vergroting van agrarische bedrijfscomplexen. Tegelijkertijd streeft de provincie naar optimale inpassing van de agrarische bedrijven in het landschap, met het oog op de instandhouding van de landschappelijke diversiteit. De huidige bestemmingsregelingen in combinatie met de schaalvergroting in de agrarische sector waarborgen in veel gevallen onvoldoende de kwaliteit van de bebouwing en een zorgvuldige inpassing van de bebouwing in het landschap.

Een vergroting van het bouwblok gaat veelal gepaard met een achteruitgang van de ruimtelijke kwaliteit. De ordening en maatvoering van de nieuwe bedrijfsgebouwen verhouden zich vaak niet tot het oorspronkelijke erf en haar ruimtelijke context. Deze maatvoering is veelal het gevolg van

economische wetmatigheden en is ruimtelijk vergelijkbaar met de ontwikkeling van een klein bedrijfsterrein of een dorpsuitbreiding. Daarbij doorbreekt de nieuwe bebouwing veelal de historisch gegroeide ruimtelijke clustering van bebouwing en erfbeplanting en ontbreekt vaak het beheer en de aanleg van nieuwe erfbeplanting. Ook leiden de standaard vormgeving en de toepassing van lichte, felle kleuren tot de verrommeling van het landschap. Op welstandniveau is hiervoor al het een en ander geregeld in gemeentelijke Welstandnota's die ook voor het buitengebied gelden. Voor een goede landschappelijke inpassing van de schaalvergroting is de afgelopen jaren het instrument van de Maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken ontwikkeld.

Zoals gedeputeerde Bleker in het voorwoord bij de nota 'Agrarische bouwblokken en landschap' opmerkt is het grote voordeel van de methode van keukentafelgesprekken dat de overheden van meet af aan ontwikkelingsgericht meedenken met de ondernemer. "De energie die de partijen nu in het voortraject besteden voorkomt frustraties in het eindtraject. Bovendien zijn de kansen voor alle partijen het grootst. Zo dienen we de twee verschillende belangen, landschap en economie, die elkaar door deze praktische aanpak zelfs ondersteunen!"

Ruimtelijke ontwikkelingspolitiek

De in 2005 door de provincie geïntroduceerde Maatwerkbenadering kan worden gezien als een vorm van *ruimtelijke ontwikkelingspolitiek*.

Ruimtelijke ontwikkelingspolitiek omvat het geheel van publieke interventies in het fysieke domein, – planvorming

daaronder begrepen – dat gericht is op de daadwerkelijke realisatie van ruimtelijke kwaliteit, in samenspraak met belanghebbenden en maatschappelijke organisaties en veelal in samenwerking met marktpartijen.

In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de methodiek van de Maatwerkbenadering.

Maatwerkbenadering

Aangezien elk bedrijf, elke locatie en elke situatie anders is, heeft de provincie – samen met gemeenten en welstand – een methode ontwikkeld die maatwerk biedt aan agrarische ondernemers met uitbreidingsplannen op daarvoor geschikte locaties. Deze maatwerkbenadering werkt met zogeheten keukentafelgesprekken. Daarbij schuiven de gemeente, de provincie en Welstand direct gezamenlijk aan de tafel bij de ondernemer en houden zijn uitbreidingsplannen tegen het licht. Hierdoor kunnen uitbreidingsplannen sneller, beter en toekomst gericht gerealiseerd worden waarbij rekening wordt gehouden met een goede landschappelijke inpassing. De ondernemer kan daarbij gebruik maken van gratis, vakkundig advies van een landschapsarchitect.

De ondernemer meldt zijn/haar plannen voor schaalvergroting, liefst vroegtijdig, bij de betreffende gemeente. Vanuit de gemeente worden de mogelijkheden gezien om aan het plan mee te werken. Als dit zo is, dan vraagt de gemeente aan de ondernemer een bedrijfsontwikkelingschets te maken. Dat is een schets waarin de ondernemer aangeeft hoe hij /zij zich de bedrijfsuitbreiding voorstelt en welke plannen er nog zijn voor de verdere toekomst. Deze schets is bedoeld als praatstuk voor het eerste keukentafelgesprek. Zodra de gemeente de bedrijfsontwikkelingschets heeft ontvangen en er geen andere

belemmeringen zijn, kan het eerste keukentafelgesprek – onder regie van de gemeente – plaatsvinden. Voorafgaand aan het eerste keukentafelgesprek hebben ook de andere betrokken partijen naar het plan bestudeerd en zo nodig vooraf teruggekoppeld binnen hun eigen organisatie.

De bedoeling van het keukentafelgesprek is dus om gezamenlijk de beste oplossing te bedenken. Na een kennismakingsronde en een korte rondleiding in het bedrijf, worden de uitbreidingsplannen van de ondernemer besproken evenals de gewenste maatregelen voor landschappelijke inpassing van het bedrijf, zoals erfbepanting en waterhuishouding. De landschapsarchitect vertelt en adviseert over een verantwoorde landschappelijke inpassing van de bedrijfsuitbreiding en het provinciale ruimtelijke beleid. De gemeente schetst de eventuele problemen op het gebied van ruimtelijke plannen, milieuvergunning en andere regelgeving. Ook Welstand geeft zijn reactie op het ontwerp voor de nieuwe bebouwing.

Alle partijen zoeken samen aan de keukentafel vanuit verschillende invalshoeken naar de optimale positionering en inpassing van de uitbreidingsplannen. De uitkomsten van deze gesprekken leiden zonedig tot aanpassing van de oorspronkelijke bedrijfsontwikkelingschets. De provincie biedt aan om afspraken over landschappelijke inpassing kosteloos en gedetailleerd te laten uitwerken door Landschapsbeheer Groningen. Landschapsbeheer maakt een uitgewerkt beplantingsplan op besteksniveau en stelt het kostenplaatje voor aanleg en onderhoud op.

Vervolgens leggen ondernemer, gemeente, provincie en Welstand – onder regie van de gemeente – de basis voor een wijziging van het bestemmingsplan en ondertekenen de partijen (ondernemer, gemeente en provincie) samen een

privaatrechtelijke overeenkomst waarin de landschappelijke inpassing en de uitvoering van het plan worden vastgelegd. In de privaatrechtelijke overeenkomst verklaart de ondernemer de overeengekomen plannen te realiseren binnen twee jaar nadat de bouwvergunning is verleend. Het eindresultaat is een groeiend en bloeiend agrarisch bedrijf, dat voldoet aan alle richtlijnen en prima past in het karakteristieke Groninger landschap.

Deze werkwijze (in Stuurgroepverband afgesproken provinciale betrokkenheid in kwetsbare gebieden vanaf 1 ha en in de overige gebieden vanaf 1,5 ha wordt **provinciaal keukentafelgesprek** genoemd.

Gemeenten kunnen er ook voor kiezen om beneden de gestelde provinciale betrokkenheidlimieten de maatwerkbenadering toe te passen.

In dat geval beoordelen ondernemer, gemeente en welstand – onder regie van de gemeente – de mogelijkheden met betrekking tot de landschappelijke inpassing.. Deze werkwijze wordt in de genoemde nota's voor Noord en Oost als een **gemeentelijk keukentafelgesprek** getypeerd.

Sturen op functionele en ruimtelijke kwaliteit

De mogelijkheden voor een goede inpassing van agrarische bedrijfsbebouwing zijn sterk afhankelijk van het landschap. Daarom is maatwerk vereist. De provincie vraagt gemeenten om samen met hen, op basis van een gedegen analyse van de functionele en ruimtelijke kwaliteit van gebieden, te bepalen of, en zo ja in hoeverre agrarische schaalvergroting mogelijk is.

Voor de regio's Noord- en Oost Groningen heeft deze analyse al plaatsgevonden. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen:

zeer kwetsbare gebieden met weinig of geen schaalvergrotingsmogelijkheden (stedelijke- en natuurgebieden en gebieden met zeer hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarden);
kwetsbare gebieden met beperkte schaalvergrotingsmogelijkheden (gebieden met waardevolle landschapselementen en zones rond stedelijke- en natuurgebieden);
gebieden met verdergaande schaalvergrotingsmogelijkheden.

Gemeenten worden gevraagd op basis van deze landschappelijke analyse in hun bestemmingsplan voor het buitengebied maximale maten op te nemen, te weten 1 hectare voor de (zeer) kwetsbare gebieden, respectievelijk 1,5 hectare voor gebieden met verdergaande schaalvergrotingsmogelijkheden. Voor de zeer kwetsbare gebieden geldt daarbij in principe 1 hectare als maximale maat.

In de Maatwerkbenadering ontwerpen partijen een erfinrichtingsplan aan de hand van de volgende vijf ruimtelijke randvoorwaarden³:

1. Het respecteren van de historisch gegroeide landschapsstructuur.
Hoofdoriëntatie van het bouwblok.
Herstel landschappelijke structuur (aanvulling Wierde conform Nota afgegraven en weer aangevuld).
2. Het afstand houden tot andere ruimtelijke elementen.

³ Deze criteria zijn afkomstig uit de nota 'Agrarische bouwblokken en landschap' en zijn opnieuw benoemd in het ontwerp POP III en het ontwerp omgevingsverordening provincie Groningen 2009.

Situering / uitbreidingsrichting van bouwblok ten opzichte van de maat en schaal van bebouwings- of landschapselementen in de omgeving.

3. De toereikendheid van de infrastructurele ontsluiting.
4. De evenwichtigheid van de ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen.
Rangschikking / spreiding gebouwen op bouwblok.
Vormgeving nieuw op te richten bebouwing (bouwvolume, goothoogte, dakvorm, en -helling, materialisering en kleurgebruik).
Aanpassingen aan bestaande bebouwing.
Opruimen oude gebouwen/verharding (ontstening).
5. De inpasbaarheid van de erfinrichting in het landschapstype.
Erfbeplanting.
Aanleg natte landschapselementen t.b.v. waterhuishouding.
Aanleg droge landschapselementen.
Beheer (duurzaam via frequent onderhoud).

Maatwerkbenadering in het perspectief van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening

Op 1 juli 2008 is de Wet ruimtelijke ordening (Wro) in werking getreden. De Wro is geënt op twee belangrijke basisprincipes. Transparantie in beleid en in normstelling en verantwoordelijkheden en bevoegdheden op het juiste niveau. De vereiste transparantie in normstelling verplicht de provincie om zoveel mogelijk proactief te sturen en slechts bij wijze van uitzondering achteraf te reageren. Reactieve instrumenten zoals de vereiste goedkeuring van bestemmingsplannen zijn in de nieuwe Wro niet meer te vinden. Wat betreft de verantwoordelijkheidstoedeling en bevoegdheidsverdeling zijn het rijk, de provincie en de gemeente voortaan verantwoordelijk voor hun eigen belangen. Uitgangspunt

hierbij is decentraal wat kan en centraal wat moet. Er kan slechts sprake zijn van bemoeienis van de provincie met de gemeente indien dat noodzakelijk is vanwege een provinciaal belang. De provincie Groningen vindt het voorkomen van verrommeling van het buitengebied een duidelijk provinciaal belang. In de nog vast te stellen provinciale Omgevingsverordening 2009 worden daartoe algemeen verbindende regels vastgelegd en instructies aan gemeenten gegeven. De provincie Groningen vindt het belangrijk dat nieuwe agrarische bebouwing aansluit bij de bestaande bebouwing. De al genoemde 5 criteria, bijvoorbeeld de vorm en rangschikking van de gebouwen en de inrichting van het erf zijn daarbij bepalend voor de inpasbaarheid. De provincie vraagt gemeenten in de toelichting van hun bestemmingsplan inzicht te bieden in de wijze waarop zij zorgen voor een goede landschappelijke inpassing van nieuwe agrarische bebouwing. De provincie Groningen stimuleert goed ingepaste bebouwing door middel van keukentafelgesprekken en ondersteund deze door financiële bijdragen in advisering van gemeenten en particulieren.

In bijlage 2 is schematisch weergegeven hoe vergroting van agrarische bouwblokken onder de oude Wet op de Ruimtelijke Ordening plaatsvond zonder het instrument van de Maatwerkbenadering. Door het in 2005 invoeren van de Maatwerkbenadering werd een aantal elementen aan de afweging van de vergroting van agrarische bouwblokken toegevoegd. Deze zijn voor de herkenbaarheid in geel weergegeven.

Tevens is in bijlage 2 schematisch weergegeven hoe vergroting van agrarische bouwblokken onder de nieuwe Wet ruimtelijke ordening zal plaatsvinden. De situatie waarbij gemeenten er voor zouden kiezen géén keukentafelgesprekken te voeren (en dus ook geen afspraken

met de provincie te maken) is hierin weergegeven. In een dergelijke situatie bestaat er voor de provincie altijd nog de mogelijkheid tot het geven van aanwijzingen (deze zijn voor de herkenbaarheid in blauw weergegeven).

HOOFDSTUK 3 VOORBEELDPLANNEN

"Er kan veel met de maatwerkbenadering, maar alles kan niet overal"

De provincie heeft ervoor gekozen om in een groot deel van Groningen ruimte aan de landbouw te geven, mits deze goed is ingepast in het landschap. De provincie heeft met haar maatwerkmethode de inpasbaarheid van schaalvergroting gedifferentieerd naar het landschapstype en de specifieke ligging van het bedrijf, bijvoorbeeld in linten en kernen. De ervaring leert inmiddels, dat er op gebied van schaalvergroting veel kan, mits het zorgvuldig wordt ingepast.

De voorbeeldplannen laten zien dat er veel kan, maar dat alles niet overal kan.

Aantal plannen neemt toe

De provincie is in 2005 begonnen met het toepassen van het instrument Maatwerkbenadering met een bescheiden aantal keukentafelgesprekken. De "tussenrapportage keukentafelgesprekken" uit december 2006 laat aan de hand van voorbeelden (toen nog op papier, inmiddels ook in de praktijk) zien hoe de maatwerkbenadering in de praktijk uitpakt. Aan de keukentafel is een balans gemaakt tussen de functionaliteit, de manier waarop het wordt ingepast in het landschap, en de duurzaamheid voor de toekomst.

Het proces van de maatwerkbenadering dat de betrokkenen doorlopen, blijkt een goede voorwaarden te creëren voor een goed eindresultaat. In 2006 werd geconcludeerd dat er, op gebied van schaalvergroting veel kan, mits het zorgvuldig wordt ingepast met behulp van de maatwerkbenadering,

De keukentafelgesprekken bleken een succesformule. Vanwege het grote aantal aanvragen in 2007 is de provincie in 2008 begonnen met het extra ondersteunen van de gemeenten bij het landschappelijk inpassen van

schaalvergroting. De provincie draagt voor dat doel bij aan de financiering van een landschapsarchitect van Libau. Deze neemt de kleinere, eenvoudige en voor het landschap minder ingrijpende schaalvergrotingen voor zijn rekening. Vanaf dat moment werd onderscheid gemaakt tussen **gemeentelijke** keukentafelgesprekken en **provinciale** keukentafelgesprekken. Het vorige hoofdstuk 2 ging hier verder op in.

Een goed inpassingsplan komt niet vanzelf

Bij de maatwerkbenadering zitten landschapsarchitecten en ambtenaren aan de keukentafel die de ondernemer tot op het bedrijfsniveau komen adviseren hoe zo'n groot bedrijf er ook nog goed uit kan komen te zien, aan de hand van een bedrijfsontwikkelingsplan, vijf criteria, een laptop en de inmiddels spreekwoordelijke schetsrol. De voorbereiding op een keukentafelgesprek kan nog zo goed zijn en het gesprek vrijwillig, toch voelt het voor veel ondernemers "alsof een ander zich met jouw plannen bemoeit". De landschapsarchitect steekt vaak de meeste energie in het criterium "zorgvuldige ordening en vormgeving van de gebouwen". Het stuit om begrijpelijke redenen eerst op grote weerstand van de ondernemer om de eigen ideeën weer op zijn kop te zetten, bijvoorbeeld als de landschapsarchitect een nieuwe schuur op een andere plek wil situeren dan de ondernemer zelf in gedachten had want "alleen maar omdat het mooier is, moet ik een desinvestering doen".

Als er bijvoorbeeld een duidelijke voor- en achterkant wordt gemaakt, ziet het geheel er vanaf de straat beter uit dan wanneer geen aandacht zou zijn besteed aan representativiteit. Adviezen om een rommelhoek aan het oog te onttrekken, bomen rond een schuur te zetten of een sleufsilos met een aarden wal aan het oog te onttrekken, vallen meestal wel in goede aarde.

Zoals uit de evaluatie blijkt, zijn de meeste ondernemers uiteindelijk tevreden zijn met het resultaat.

Trends gesignaleerd vanaf de keukentafel

Uit de plannen die inmiddels aan de revue zijn gepasseerd is het volgende te signaleren

ondanks de maatschappelijke zorg over megastallen in ons land, heeft de provincie Groningen een methode gevonden die werkt. de omvang van het bouwblok neemt toe; 1,5 wordt al niet meer 'groot' gevonden de lengte en breedte van de schuren neemt toe; 100 meter wordt al niet meer 'lang' gevonden de ruimte die nodig voor de andere agrarische objecten neemt toe (mestvergisters, voerkeukens) Bij al deze elementen is steeds weer de opgave, ze zo te positioneren op het erf, dat er een logische ordening ontstaat die er tegelijkertijd goed uitziet. grootschalige 'jonge' landschappen als de veenkoloniën lenen zich beter voor schaalvergroting dan het fijmaziger wiedenlandschap. er zijn ondernemers die in hun eigen energie gaan voorzien, zoals met mestvergisters en zonnepanelen op de daken van schuren. er wordt onderscheid gemaakt tussen het voor- en het achtererf, en tussen schone en vuile routes er is een tendens om van het voor-erf een 'representatieve ruimte' te maken, waar mensen kunnen worden ontvangen. er worden geen windsingels meer dicht tegen de schuren aan geplant, maar bomenrijen op afstand van schuren, waar de ventilatie niet door belemmerd wordt. vooraanstaande architectenbureaus als Skets en Daad hebben een pioniersrol in het ontwerpen van agrarische gebouwen. Zij anticiperen op verdergaande schaalvergroting, waarbij de noodzaak toeneemt om tegelijk functioneel en 'mooi te bouwen' .

bij Libau zet de trend door dat zij niet alleen op objectniveau naar de schaalvergroting kijken, maar ook naar het effect op omgeving. dit schraagt de benadering van de provincie, die een sterk landschappelijke insteek heeft. Op deze manier werken Libau en Provincie complementair.

Grenzen verleggen?

Gaandeweg verleggen de gemeenten en provincie haar grenzen. De vraag doet zich daarbij voor, wanneer de grens van inpasbaarheid is bereikt. Vuistregel daarbij is dat hoe kwetsbaarder het landschap, en hoe omvangrijker de schaalvergroting, hoe meer eisen worden gesteld aan de ordening van de gebouwen, de architectuur en de landschappelijke inpassing. Soms zal een schaalvergroting ook niet door kunnen gaan, omdat het niet in te passen is.

Verdergaande schaalvergroting verandert niet alleen het karakter en de uitstraling van een boerderij, maar het zorgt er tevens voor dat er veel meer ruimte nodig is voor de algehele bedrijfsvoering. Er gaan stemmen op dat bedrijven vanaf een bepaalde omvang niets meer met landbouw te maken hebben, qua schaal en maat van een andere orde zijn en eigenlijk thuishoren op een industrieterrein.

De voorbeelden laten echter zien dat het een opgave is om grote bedrijven goed in te passen, maar dat de kans op een goed eindresultaat nog altijd heel groot is. Conclusie is dat het onderscheid in landschapstypen, de 5 criteria en de wens vanuit het POP om de identiteit van deze gebieden te respecteren, goed werkt. Het onderscheid dat de provincie maakt tussen groene, gele en witte gebieden biedt daarbij een goed handvat (zie kaartbeelden bij de samenvatting).

Wanneer is nu sprake van een goed resultaat?

Kort samengevat is een plan geslaagd, als het bedrijf goed kan functioneren en als het geheel zich verdraagt met het landschap en het zich aangenaam etaleert in haar directe omgeving. Het proces van de maatwerkbenadering is belangrijk, echter de kwaliteit van de verschijningsvorm, zowel op niveau van het erf zelf als de ruime omgeving bepaalt het eindresultaat. Dat maakt dat ontwerpdeskundigheid aan de keukentafel voorwaarde is voor het welslagen van het keukentafelgesprek.

In 2006 werd op basis van de beschikbare voorbeeldplannen geconcludeerd dat er op gebied van schaalvergroting veel kan, mits het zorgvuldig wordt ingepast. Nu in 2009 blijkt deze stelling overeind te blijven.

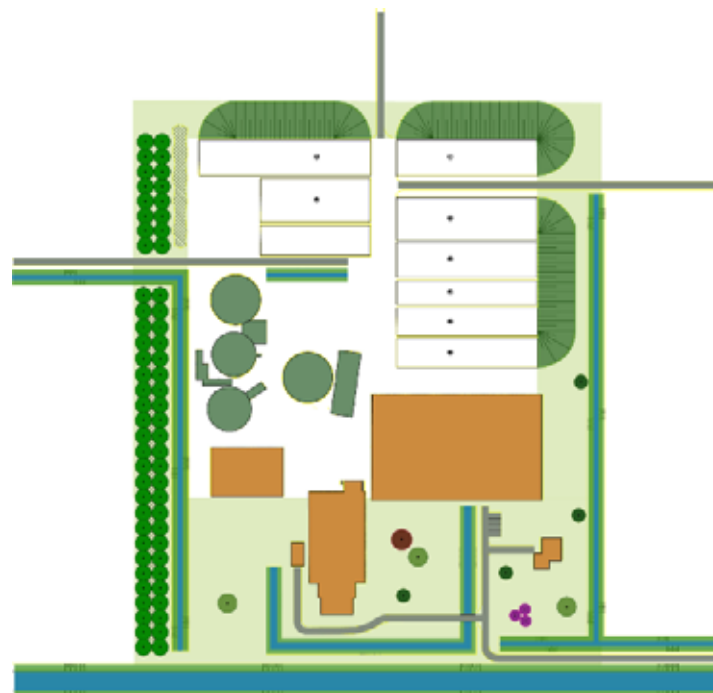
Uit de lopende schaalvergrotingen blijkt dat deze 'landschappelijke' insteek zijn waarde heeft bewezen en nog steeds werkt, ook bij de meer omvangrijke schaalvergrotingen.

Tien voorbeelden

Hierna zijn 10 voorbeelden opgenomen van agrarische schaalvergroting waarbij de Maatwerkbenadering is gevolgd. De eerste voorbeelden zijn situaties waarvan de ontwikkeling in het verst gevorderde stadium verkeert. De voorbeelden bestaan zowel uit grote successen als ook eenvoudiger uitbreidingen, omdat dit een weergave van de praktijk is.

Van bestaand..... naar nieuw

1. Gemeente Zuidhorn.

Abma (compleet uitgevoerd in 2008)
Sietse Veltstraweg 10, Den Ham

Ruimtelijke situatie

Het bedrijf ligt in een 'geel' gebied even ten zuiden van het dorp Den Ham en is gesitueerd direct tegen een van de belangrijkste kronkelende doorgaande wegen door het Middag-Humsterland. De achterzijde van het erf wordt begrensd door een kavelsloot. Verder naar het oosten bevinden zich landschappelijk waardevolle kavelsloten en reliëf. De noordelijke en zuidelijke grenzen van het erf worden gevormd door een enkele rijen bomen.

Concrete bouwaanvraag

De bouw van een nieuwe pluimveestal is geïndiceerd door veranderingen in de wetgeving rondom dierenwelzijn. De daarbij behorende ruimte voor tijdelijke mestopslag is niet passend te krijgen binnen het bestaande bouwblok.

Startsituatie eerste voorstel ondernemer

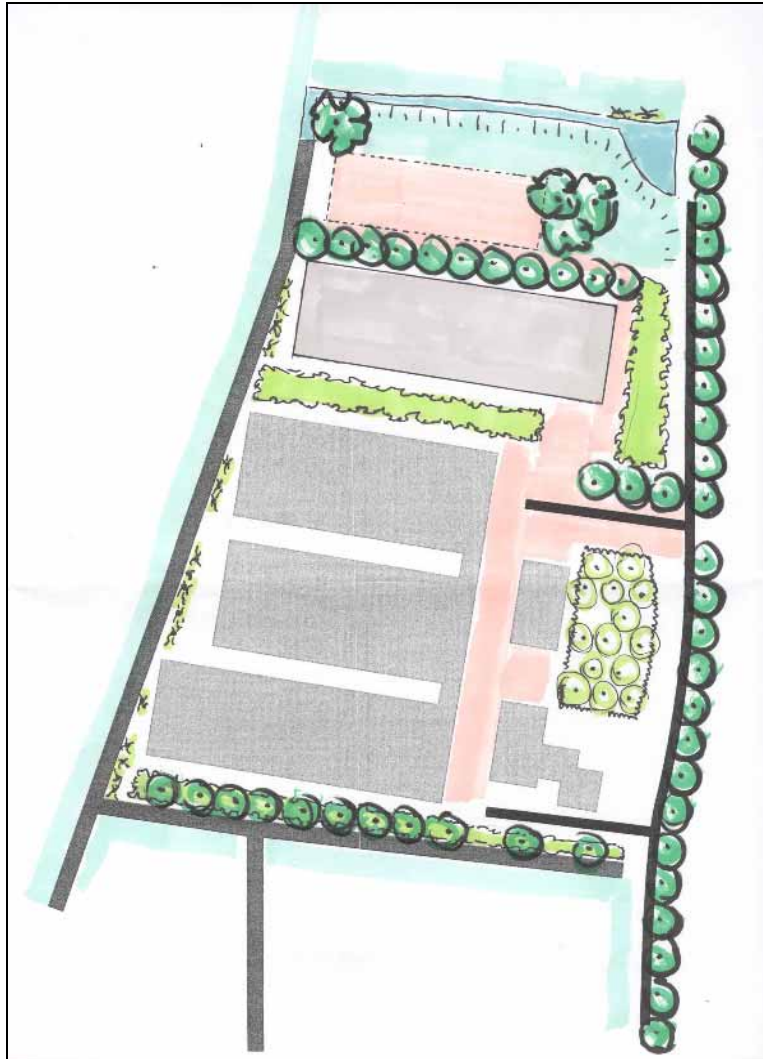
De afstand tot het dorp Den Ham is gering. Uitbreiding aan de andere zijde van de weg is zowel ruimtelijk als logistiek onwenselijk.

Ontwikkelingsperspectief

Een verdere uitbreiding onafhankelijk in welke richting is op de bestaande locatie onwenselijk.

Grondwal om de lengte van de schuur te verzachten

Meerwaarde keukentafelgesprek

De concrete bouwaanvraag is aangegrepen om tot een representatief eindbeeld te komen dat zonder maatwerk niet tot stand zou zijn gekomen

1. Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur

Het bouwvolume is in evenwicht gebracht ten opzicht van de open ruimte en een aantasting van de historische landschappelijke structuurlijnen.

Afstand houden tot ruimtelijke elementen .

3. Goede infrastructurale ontsluiting

Een van de bedrijfsontsluitingsroutes en de bestaande paardenbak zijn als ruimtelijk logisch onderdeel van deze tuin vormgegeven.

4. Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen

De nieuwe schuur komt op minimale afstand van de bestaande schuren te staan en sluit hiermee beter aan op de ritmiek van parallelle, haaks op de weg georiënteerde schuren.

De schuur steekt verder naar voren dan de bestaande schuren maar niet verder dan de bestaande voorgevelrooilijn van de bedrijfswoning.

5. Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen

De voorruimte tussen de woning en de nieuwe schuur krijgt een representatieve 'tuin' inrichting. De bestaande sloot aan de achterzijde van het perceel wordt gehandhaafd en zo mogelijk landschappelijk verstrekt met de aanplant van verspreide knotwilgen in de kade van de sloot. De noord en zuidzijde van het erf zijn landschappelijk begrensd door respectievelijk een aanvulling van de bestaande beplanting en een aarden wal tegen de opstaande wand van de nieuwe mestplaat in combinatie met een nieuw te graven sloot. Ten slotte zijn enkele solitaire bomen ter accentuering van de hoekpunten van het erf beoogd.

2. Gemeente de Marne

Van der Spek (compleet uitgevoerd in 2008)
Vliedorpsterweg 3, Houwerzijl

Ruimtelijke situatie

Het bedrijf ligt in groen gebied. Het bedrijf ligt tamelijk achteraf. Alleen het silhouet is vanuit het landschap zichtbaar.

Concrete bouwaanvraag

Verbreding bestaande pluimveestal.

Ontwikkelingsperspectief

Er is niet voorzien in verdere ontwikkeling

Lage onopvallende stal, in rood baksteen opgemetseld

Meerwaarde keukentafelgesprek

Door aanplant van de nieuwe erfbeplanting kan het erf weer één geheel worden en wordt het op een verantwoorde manier in het landschap ingepast. Aan punt 1,2,3 en 4 wordt voldaan, de winst is vooral gehaald uit de erfinrichting..

- 1. Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur*
- 2. Afstand houden tot ruimtelijke elementen*
- 3. Goede infrastructurale ontsluiting*
- 4. Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen*
- 5. Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen*

Het aspect van de nu aanwezige singel aan de westkant van het erf wordt vooral bepaald door populieren, die het erf in de open ruimte zeer markant maken. Een groot gedeelte van de erfbeplanting ligt rond het voorhuis. Hier staan ook grote bomen. Het beplantingsplan heeft tot doel om de nieuwe uitbreiding van de recent gebouwde schuur bij het erf te betrekken. De beplanting moet royale afmetingen hebben om een goede maatverhouding te bereiken met de grote afmetingen van de schuur. Er is een losse haag van veldesdoorn met bomen geplant aan de oostzijde van de schuur en deze wordt doorgetrokken rondom de noordzijde om een verbinding tot stand te brengen met de aanwezige beplanting op het erf rond het voorhuis.

Bestaande beplanting is behouden (foto linksboven)
Nieuwe beplanting langs de zijden van de schuur (linksonder)

3. Gemeente Delfzijl

Snijder (compleet uitgevoerd in 2008),
Siebe Veltstraweg 10, Den Ham

Ruimtelijke situatie

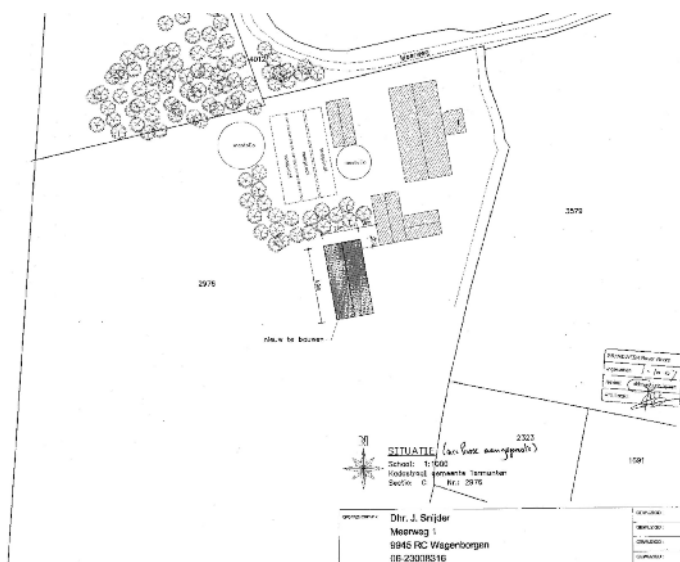
Het bedrijf ligt in 'groen' gebied op een afstand van ruim 500 meter van de westelijke dorpsrand van Wagenborgen. De noordzijde van het bedrijf wordt begrensd door de zware beplanting rond om een voormalige zandafgraving. In het zuidoosten bevindt zich op eknkele honderden meters een landschappelijk fraaie begraafplaats. Het grondgebied van Snijder strekt zich als een open ruimte uit naar het westen en zuidwesten.

Concrete bouwaanvraag

De verlenging en verbreding van een bestaande veestal t.b.v. de bouw van een melktank waarbij de huidige bouwblokcontour wordt overschreden

Ontwikkelingsperspectief

Volgende ontwikkelingsstappen voor het bedrijf vormen de mogelijke bouw van een tweede bedrijfswoning, nieuwe schuren en extra mest- en voeropslag.

Uitgangssituatie

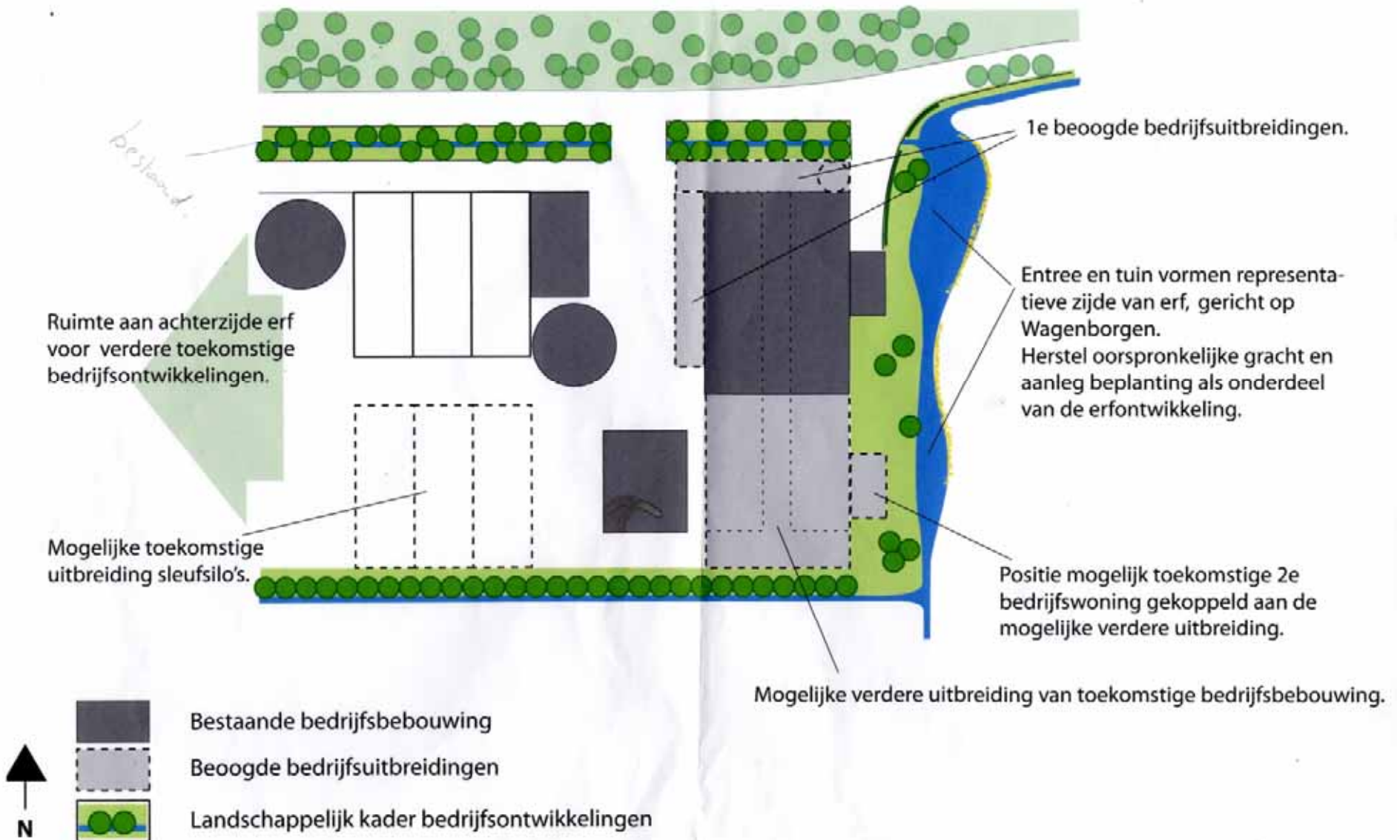
Voorstel van de ondernemer

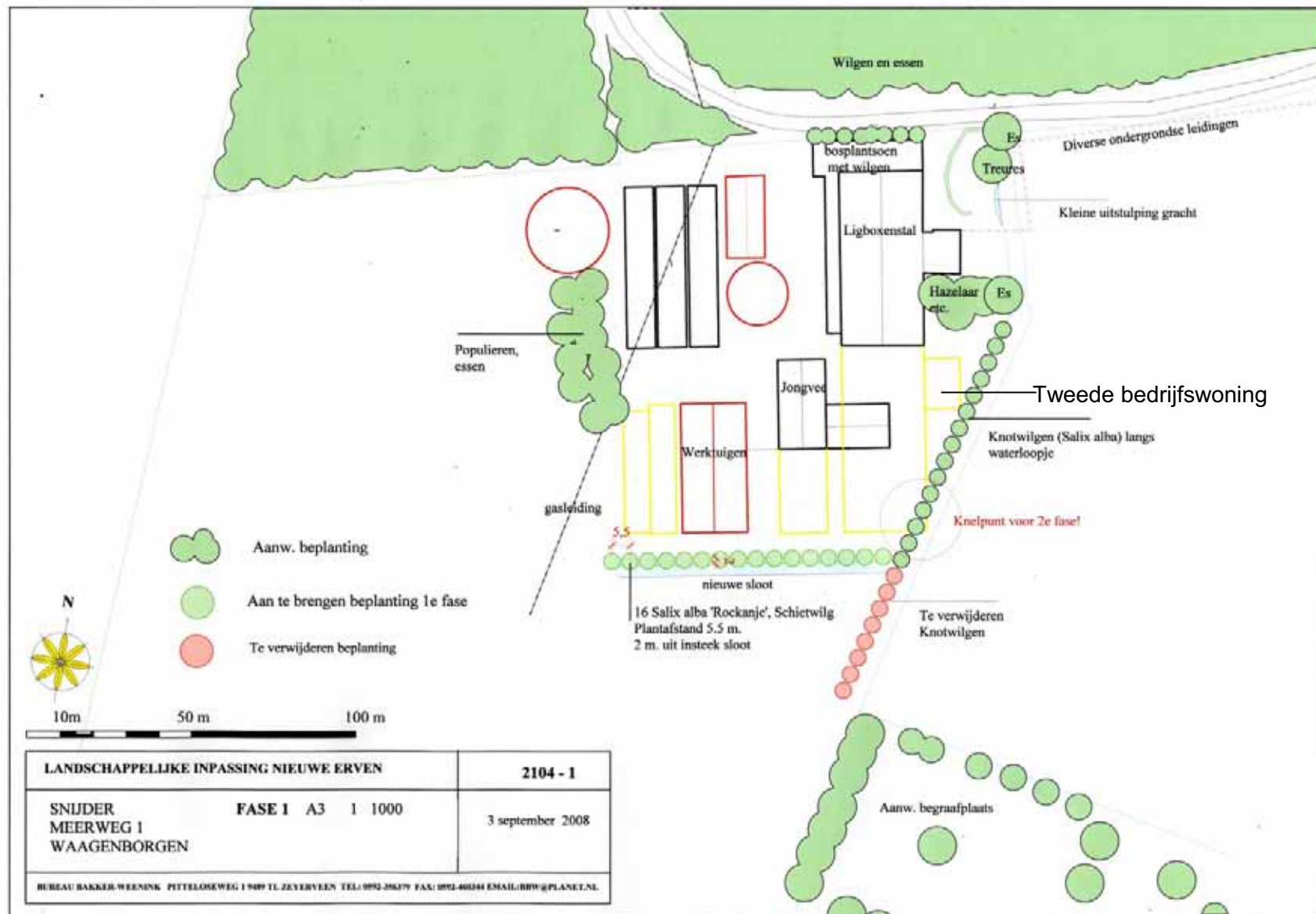

Links op deze foto de tweede bedrijfswoning

Schetsplan gemaakt door de provincie Groningen

Erfontwikkelingsschets t.b.v. pilot bedrijf Fam. Snijder, Wagenborgen (gemeente Delfzijl)

Gedetailleerd beplantingsplan gemaakt door Landschapsbeheer

Meerwaarde keukentafelgesprek

De tussen de beide bedrijfswoningen gelegen ruimte wordt ingericht als representatieve tuin, die met de 'voorkant' op het dorp is gericht. Zowel het erf als de begraafplaats worden door het ontwerp als onafhankelijke ruimtelijke elementen in het landschap gewaarborgd.

- 1. Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur*
- 2. Afstand houden tot ruimtelijke elementen.* De huidige afstand van het bedrijf tot de dorpskom wordt als minimaal beschouwd en derhalve gerespecteerd.
- 3. Goede infrastructurele ontsluiting*
- 4. Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen* De beoogde verbreding en verlenging van de bestaande schuur vormt ruimtelijk geen probleem. De entree situatie wordt iets gewijzigd waarbij de representatieve voorzijde als tuin gehandhaafd en verder versterkt wordt
- 5. Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen.*

De beide bedrijfswoningen zijn georiënteerd op het dorp en vormen de hoekpunten van het erf. De tussen de beide bedrijfswoningen in gelegen ruimte wordt ingericht als representatieve tuin, door onder andere de restanten van een oude gracht te hergraven en verbreden.

Drie zijden van het erf zijn ruimtelijk begrensd waardoor de hoofdorïentatie van de verdere toekomstige ontwikkelingen in westelijke richting liggen. De zuidwestelijke grens wordt landschappelijk aangezet door een singelbeplanting en een verlengde sloot.

4. Gemeente ten Boer
Prins (helemaal afgerond)
Wolddijk 5 Lellens

Ruimtelijke situatie

Het bedrijf ligt in een open 'groen' gebied direct aan de historische structuurlijn de Woldijk en het daarop gelegen fietspad . Hiermee ligt het bedrijf op de landschappelijke overgang van de Woldstreek naar het Wierdenlandschap. Het bedrijfscomplex ligt op ruime afstand van de oostelijk gelegen dorpskern Krodeburen en de beoogde noordelijke uitbreidingen van Ten Boer. Alleen de oostelijk begrenzing van het erf, langs de Woldijk en het maar, is ruimtelijk helder. De andere erf grenzen zijn onduidelijk en worden bepaald door het zicht op mestvergistingsinstallaties, de sleufsilos en de geïsoleerd gelegen 2^e bedrijfswoning.

Concrete bouwaanvraag

Het vergroten van een bestaande veestal past niet binnen het bestaande bouwblok.

Ontwikkelingsperspectief

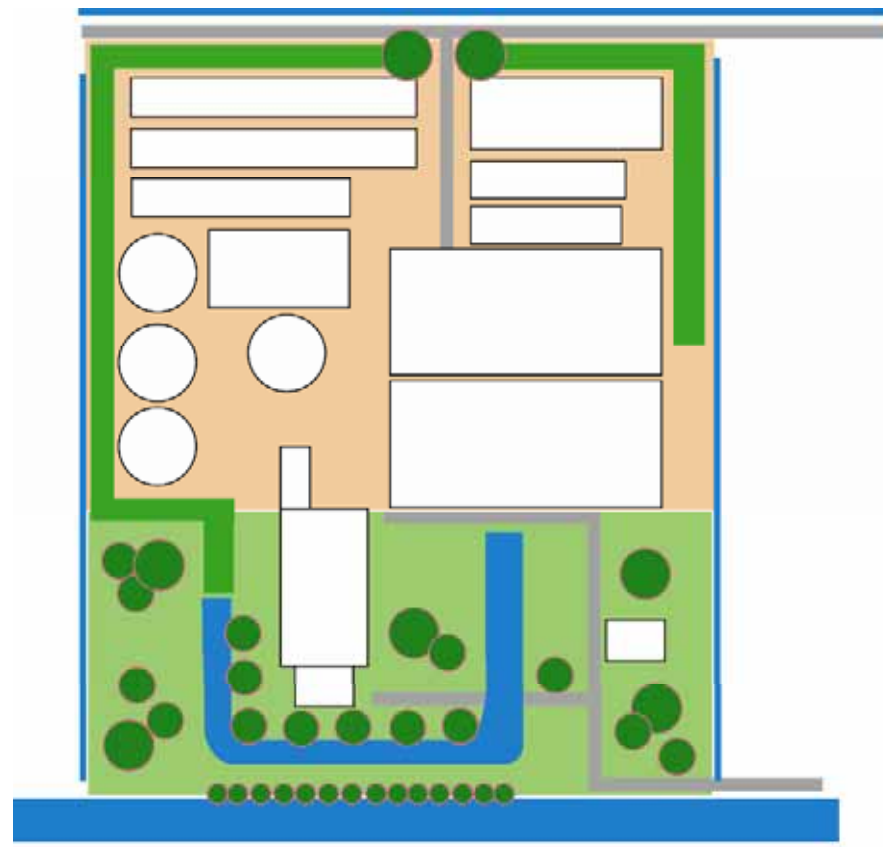
Het optimum van ruimtelijk aanvaardbare ontwikkelingen is vrijwel bereikt. Het ontwikkelingsperspectief wordt gevormd door de nieuwe veestal en opslagruimte in de vorm van sleufsilos. Het bedrijf zoekt een samenhangend toekomstgericht ruimtelijk eindbeeld in relatie tot een efficiënte bedrijfslogistieke inrichting mede gericht op gedeeltelijke publieke openbaarheid.

Schetsen van de provincie

Fase 1 uitbreiding: stal haaks op de bestaande boerderij. Representatieve voorruimte, afscherming achterzijde door bomenrij

Fase 2 uitbreiding: 2^e stal, uitbreiding sleufsilos aan westzijde

Meerwaarde keukentafelgesprek

Door de nieuwe stal een kwartslag te draaien ten opzichte van de aan het historische voorhuis gekoppelde loopstal ontstaat een duidelijk ruimtelijk onderscheid tussen de traditionele en moderne bedrijfsbebouwing. Door de landschappelijke inrichting (nog niet helemaal klaar) zal een nieuwe samenhang ontstaan

In de eindschets komen er aarden wallen langs de achterzijde van het bedrijf i.p.v. bomenrijen.

1. *Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur*
2. *Afstand houden tot ruimtelijke elementen*
3. *Goede infrastructurale ontsluiting* Het bedrijfsgedeelte wordt ontsloten door een bestaande eigen ontsluitingsweg.
4. *Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen*

In plaats van een vergroting van de bestaande loopstal is tijdens de keukentafelgesprekken uitgekomen op een vervanging van de bestaande stal door een moderne grotere loopstal. De oriëntatie van de nieuwe schuur koppelt daarbij de bestaande geïsoleerde tweede bedrijfswoning weer ruimtelijk logisch aan de overige bedrijfsgebouwen. De samengebrachte ruimte tussen de beide bedrijfswoningen voor de nieuwe schuur is georiënteerd op de Woldijk.

5. *Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen (beplanting is nog niet helemaal aangelegd)*

Deze voorruimte tussen de twee bedrijfswoningen vormt voor zowel passerende fietsers als mogelijke bezoekers, die ook op dit deel van het erf zullen parkeren, het meest representatieve deel. De inrichting van de voorruimte wordt bepaald door de historische en archeologisch waardevolle oude gracht en verspreide monumentale solitairen passend bij het boerenerf. Het achter de nieuwe schuur gelegen deel van het erf is het daadwerkelijke bedrijfsgedeelte en vormt de basis voor de richting van de uitbreiding van de sleufsilos. De landschappelijke inkadering van de bedrijfsactiviteiten krijgt gestalte door de sleufsilos aan noordoostelijke en zuidoostelijke zijde af te schermen met door gras begroeide aarden wallen. Parallel aan de zuidoostelijke aarden wal wordt een sloot doorgetrokken tot aan de voorzijde van het bedrijf waarmee het ruimtelijke kader voor het geheel meer samenhang krijgt. Aan de noordwestelijke zijde wordt de aanwezige biomassavergistingsinstallatie met een dubbele bomenrij landschappelijk ingekaderd in combinatie met een nieuw te graven sloot.

5. Gemeente Scheemda

Van Vilsteren, (contract getekend in 2006, is gebouwd, beplanting is nog niet aangelegd)

Polderweg 15, Oostwold

Ruimtelijke situatie

Het bedrijf ligt in een grootschalig polderlandschap in 'groen gebied.

Concrete bouwaanvraag

Nieuwe melkveestal en sleufsilos.

Ontwikkelingsperspectief

Voorlopig zijn er nog geen verdere uitbreidingsplannen.

Luchtfoto van de uitgangssituatie van het bedrijf (boven)

Beeld van de sleufsilos. Deze zijn alleen van binnen uit het bedrijf te zien, vanuit het landschap zijn deze door aanleg van een grondwal niet te zien.

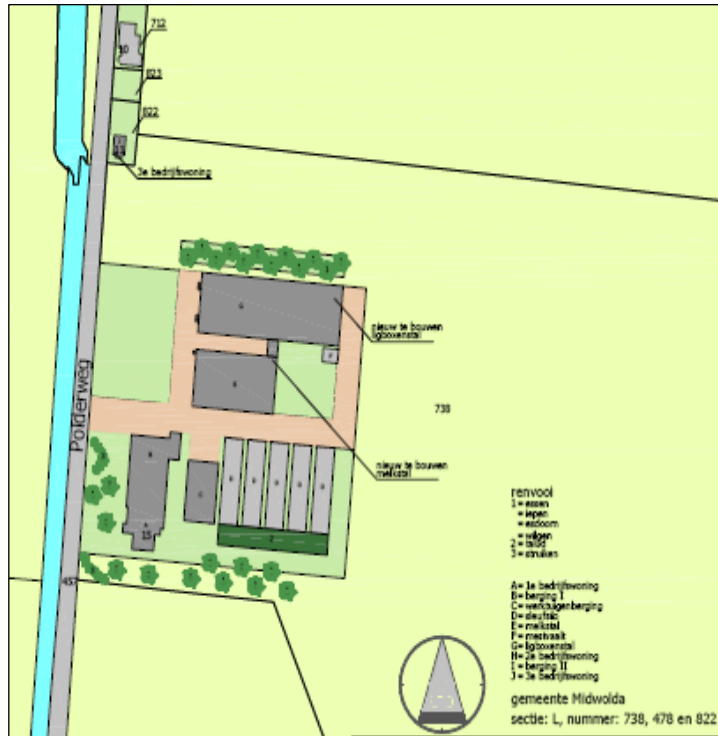

Op deze foto is goed te zien hoe goed de sleufsilos met een grondwal zijn ingepast.

Dit grootschalige open polderlandschap verdraagt een maatvoering van schuren als deze goed. Dit is mede te danken aan de afstand die tot de weg is aangehouden, en de afstand tot de bestaande boerderij. 'Oud en nieuw' zijn nu duidelijk te onderscheiden. De ruime opzet doet recht aan het grootschalige landschap, die nu zijn eigen positie blijft. In een ander, kleinschaliger landschap zou dit moeilijker zijn.

Er is nog geen beplanting aangelegd. Beplanting zal verder bijdragen aan het verzorgde karakter van het bedrijf.

Meerwaarde keukentafelgesprek

Het plan was in eerste instantie al goed ontworpen. Er heeft een goede afstemming plaatsgevonden tussen de verschillende betrokkenen. Er is een goed plan op tafel gekomen dat inmiddels is uitgevoerd, uitgezonderd de beplanting

1. Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur

Door de verbreding van het bouwblok blijft de ritmiek aan de Polderweg in stand, zowel in de lengte als in de breedte. De afwisseling tussen bebouwing en open ruimten blijft behouden.

2. Afstand houden tot ruimtelijke elementen

De nieuwbouwschuur wordt verder van de weg af geplaatst om voldoende afstand tot de huidige boerderij en noordelijk gelegen woningen te scheppen (zowel vanuit milieu als ruimtelijke invalshoek gezien).

3. Goede infrastructuurle ontsluiting.

Is reeds aanwezig

4. Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen.

De gebouwen liggen logisch en goed geordend ten opzichte van elkaar.

5. Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen

Het bedrijf is goed ingericht maar zal niet worden 'weggeplant' achter windsingels. De achterkant van de schuur heeft gelet op de grote afstand tot ander lokale landbouwontsluitingswegen in principe niet van een singelbeplanting te worden voorzien.

Wat erg goed werkt is de grondwal die tegen de sleufsilos is aangelegd. Hierdoor blijft het grootschalige open karakter van de polder behouden.

6. Gemeente Eemmond

Groot Zeewijk, **Van der Burg** (contract getekend in 2008)
Noordpolder 9, Warffum

Ruimtelijke situatie

Op de meest noordelijke en cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle wierde Groot Zeewijk (Noordpolder, gemeente Eemsmond) ligt de wens het bouwblok te vergroten omwille van de bouw van een veeschuur direct tegen de oostelijke erfrens.

Concrete bouwaanvraag

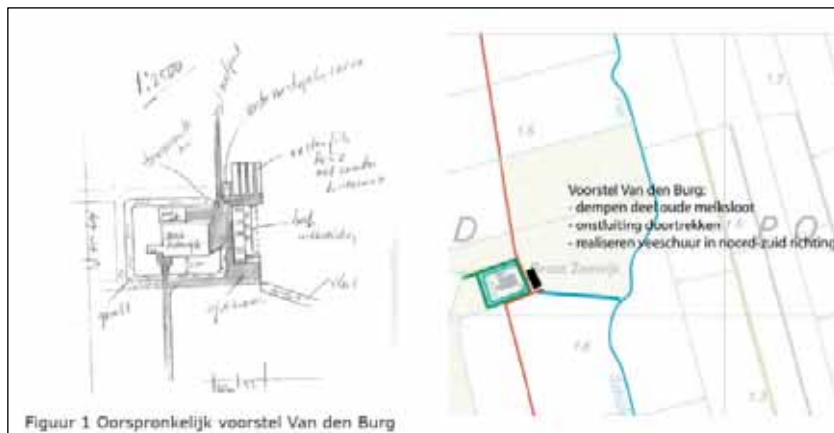
Melkveestallen, dienstwoning en opslag

Startsituatie eerste voorstel ondernemer

De ondernemer wil de uitbreiding graag zo dicht mogelijk tegen de oostelijke grens van Groot- Zeewijk aanleggen..

Ontwikkelingsperspectief

Er is op het nieuwe erf nog ruimte voor verdere uitbreiding in een 2^e fase en een dienstwoning.

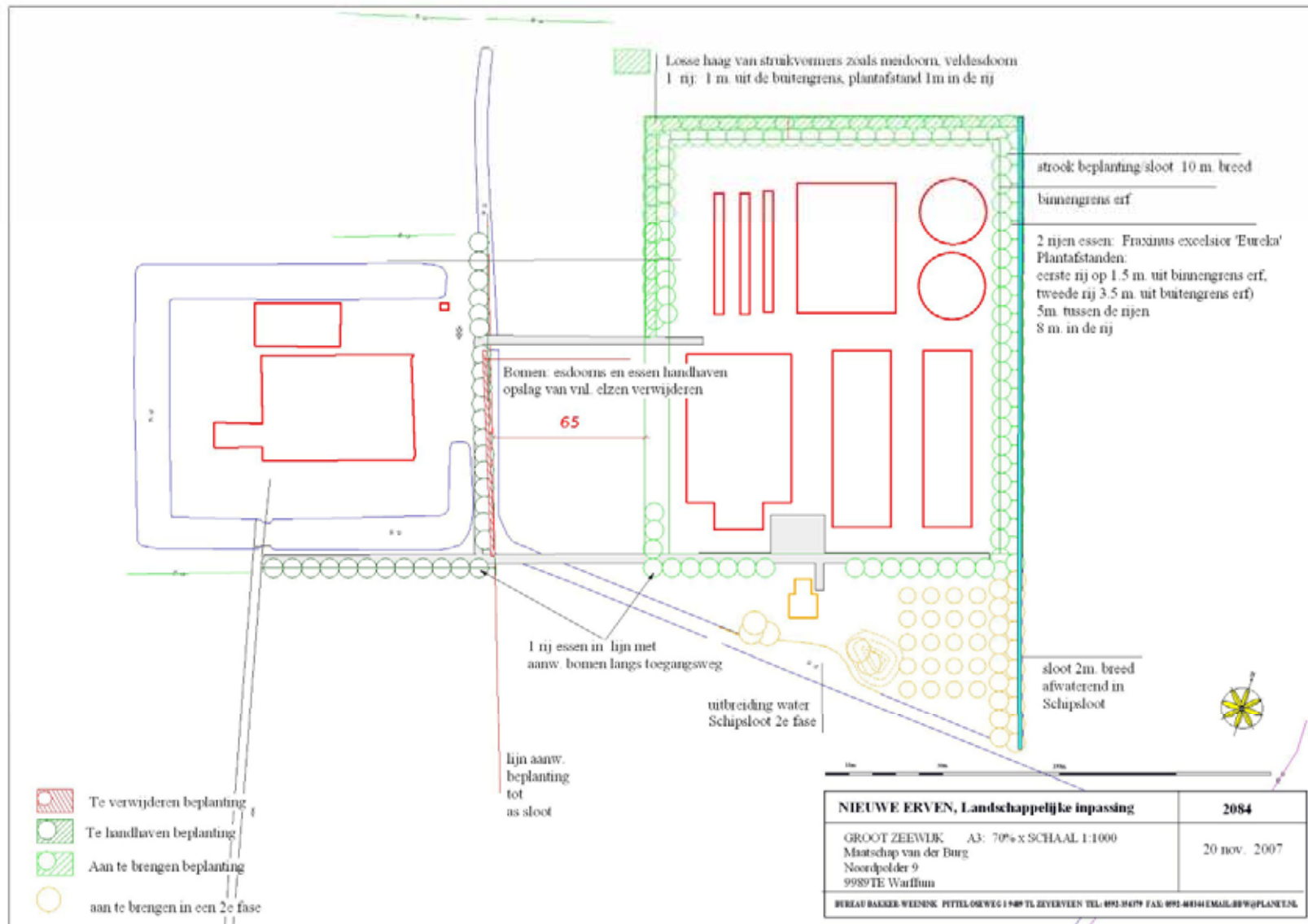

Hierboven het voorstel van de ondernemer zelf
Rechts het concept dat aan de keukentafel is ontstaan.

Schetsontwerp gemaakt door de provincie na het keukentafelgesprek

Gedetailleerd beplantingsplan, gemaakt door Landschapsbeheer

Meerwaarde en resultaat keukentafelgesprek

Als het eerste voorstel van de ondernemer uitgevoerd zou zijn, zou het een aantasting van het huidige gave beeld van de wierde hebben betekend. Door toedoen van het keukentafelgesprek kon de schaalvergroting landschappelijk goed worden ingepast. De cultuurhistorische kenmerken van het oude erf zijn behouden gebleven. Overigens is de ondernemer minder ingenomen met het resultaat dan de overheden dat zijn, omdat afstand tussen het oude en nieuwe gedeelte van het bedrijf vrij groot is.

1. Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur

Het karakteristieke silhouet van Groot-Zeewijk blijft overeind door de uitbreiding op afstand van het oude erf te leggen

2. Afstand houden tot ruimtelijke elementen

Zie onder 1.

3. Goede infrastructurele ontsluiting

Het geheel wordt goed ontsloten en het oude en nieuwe erf zijn goed met elkaar verbonden.

4. Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen.

De opzet leidt tot ruimtelijke verzelfstandiging van het nieuwe en oude erf

5. Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen (nog niet aangelegd)

De beplanting moet "Nieuw Zeewijk" een eigen identiteit geven maar moet wel de specifieke kenmerken krijgen van het "moeder-erf" "Oude Zeewijk". De boomsingel, die op Oud Zeewijk bestaat uit rijen essen en esdoorns en die zo bepalend is voor het aanzien van Groot-Zeewijk, wordt ook rond Nieuw-Zeewijk aangelegd. Weliswaar zonder gracht en bestaande uit één soort: de gewone es.

7. Gemeente Marum.
Baron, (contract getekend in 2008)
Haarsterweg 47b te Marum

Ruimtelijke situatie

Het erf is gelegen in het oorspronkelijke landschap van elzensingels in het Westerkwartier, aan de rand van het dal van het Oude Diep.

Concrete bouwaanvraag

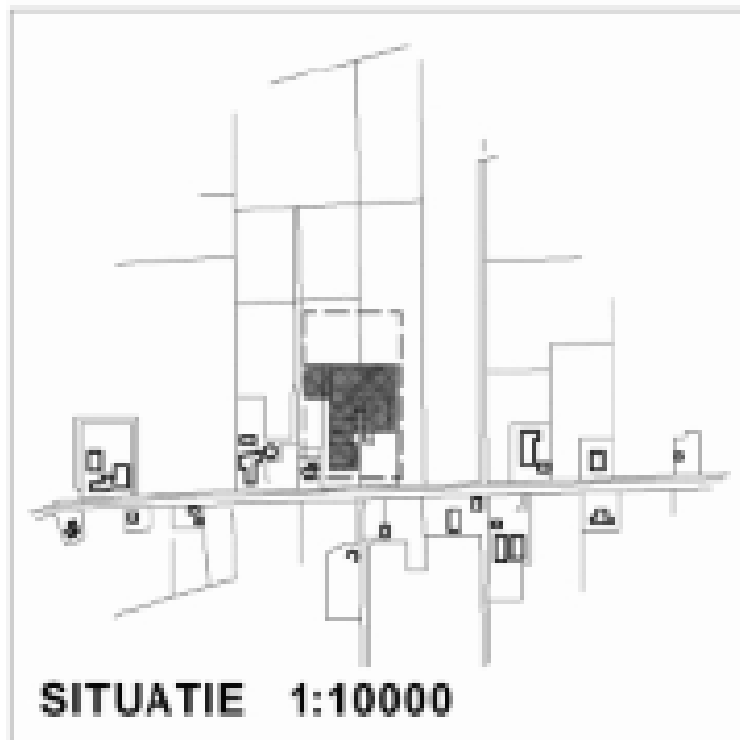
Uitbreiding champignonkwekerij

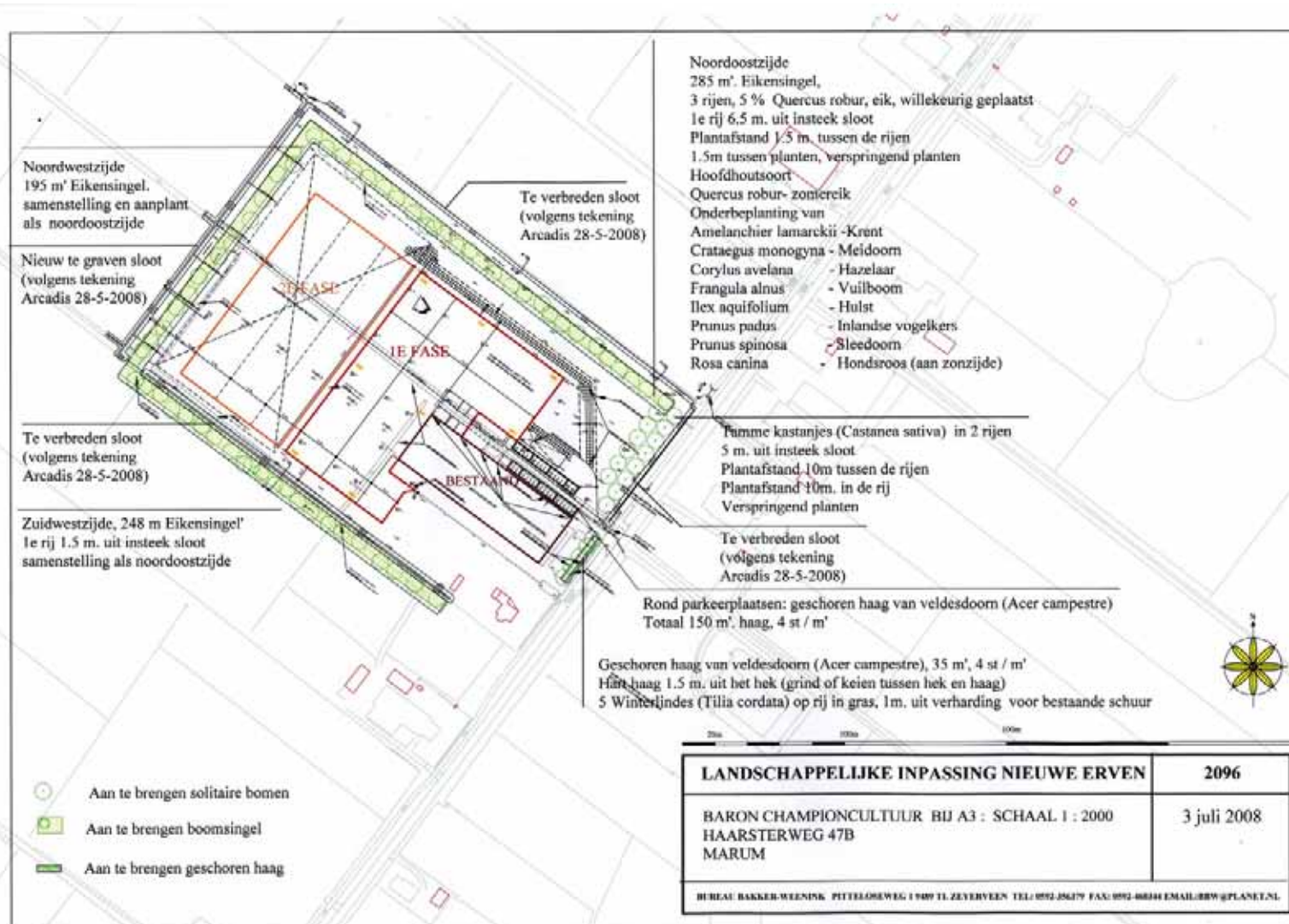
Startsituatie eerste voorstel ondernemer

Het voorstel van de ondernemer was om de uitbreiding achter het bestaande bedrijf te situeren.

Ontwikkelingsperspectief

Er is in principe ruimte op het bouwvlak voor uitbreiding.

Gedetailleerd beplantingsplan, gemaakt door Landschapsbeheer

Meerwaarde keukentafelgesprek

Zonder keukentafelgesprek zou een schaalvergroting van deze omvang ten koste zijn gegaan van de kwaliteiten van het landschap en het (woon) lint. Het bedrijf zou dan teveel domineren over zijn kleinschaliger omgeving. De landschappelijke inpassing verzacht de schaalverschillen en voegt weer beplanting toe aan een gebied waar veel beplanting verdwenen is en maakt dat het bedrijf een aantrekkelijke uitstraling zal krijgen.

1. Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur

De aanvraag ligt aan een lint in een houtwallengebied met een opstreckende verkeering.

2. Afstand houden tot ruimtelijke elementen

Er afstand gehouden tot de (woon) bebouwing in de omgeving

3. Goede infrastructuurle ontsluiting

Er is voorzien in een goede ontsluiting

4. Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen

Het bouwblok is als één complex met een representatieve 'voorkant' en interne samenhang vormgegeven.

5. Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen

Ten Noordzijde van de Haarsterweg zijn de elzensingels nagenoeg verdwenen. Wel is de Haarsterweg met oude eiken beplant, die nog zeer vitaal zijn. Ook op de omliggende erven staan veel eiken. De eik komt in de omgeving het meest voor. Voor de boomsingels rondom de gebouwen van het bedrijf is daarom gekozen voor eik als hoofdhoutsoort. Aan de voorzijde wordt als boomweide de Tamme kastanje voorgesteld. Dit wordt een grote boom (1^e grootte) en komt daarom in goede verhouding met het grote bouwwerk te staan.

8. Gemeente Menterwolde

Van Adrichem

(contract getekend, nog niet uitgevoerd)

Noorderstraat 8, Noordbroek

Ruimtelijke situatie

Het bedrijf ligt in de noordelijke punt van het dorpslint van Noordbroek. Het maakt deel uit van het wegdorpenlandschap op zand en veen.

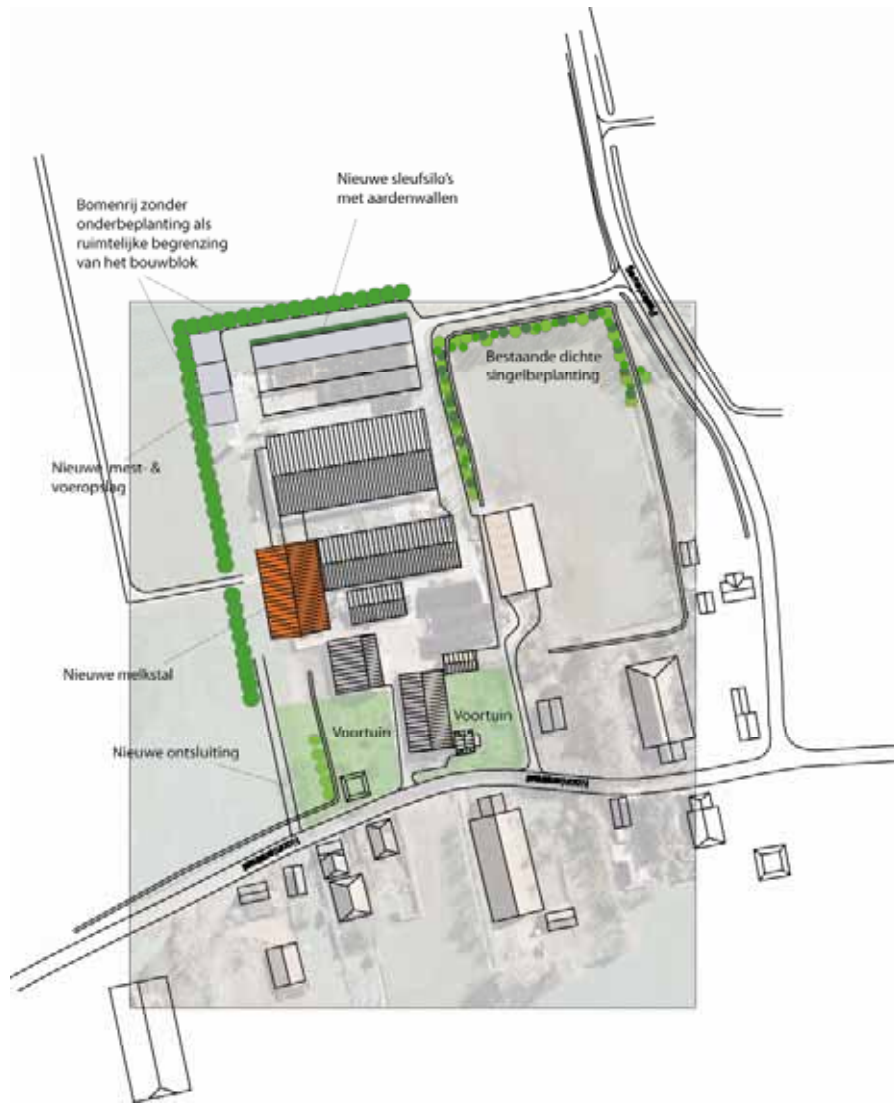
Concrete bouwaanvraag

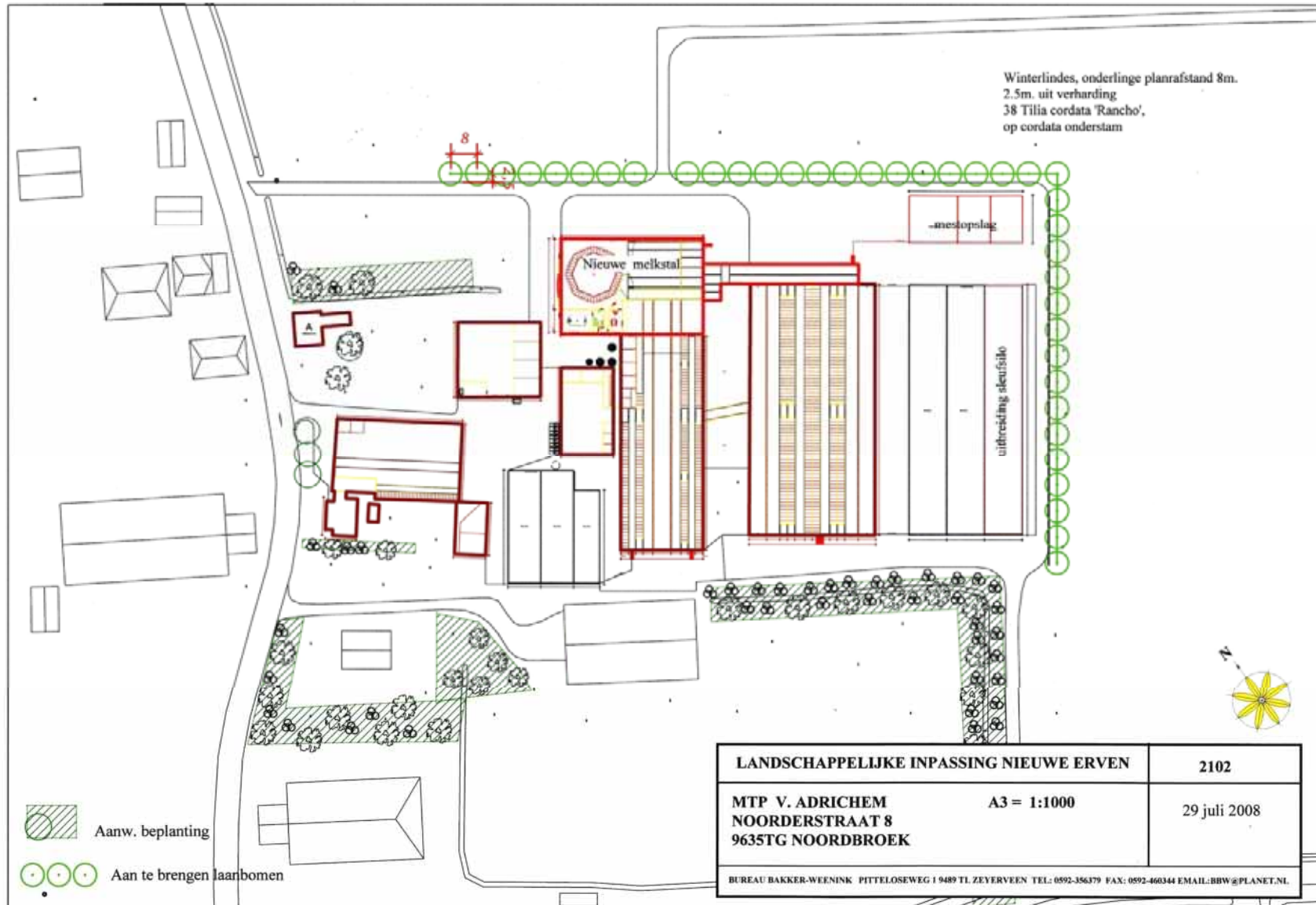
De uitbreiding betreft de bouw van een melkstal en een voorziening voor opslag van mest aan de noordzijde van het erf. Daarnaast wordt het aantal sleufsilos in oostelijke richting uitgebreid.

Ontwikkelingsperspectief

Er is nog ruimte op het erf voor uitbreiding van de sleufsilos.

Gedetailleerd beplantingsplan van Landschapsbeheer

Meerwaarde keukentafelgesprek

Omdat het eerste voorstel voor de plaatsing van melkstal al goed was, heeft het keukentafelgesprek vooral ten doel gehad om een goede landschappelijke inpassing van de uitbreiding te krijgen. Door een laan van lindes aan te gaan leggen is hier op een eenvoudige doch doeltreffende wijze inhoud aan gegeven. Verrommeling is hierdoor voorkomen.

Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur.

De uitbreidingsrichting sluit aan bij de structuur van het dorpslint.

2. Afstand houden tot ruimtelijke elementen.

De nieuwe uitbreiding ligt op ruime afstand van de weg en van (woon) bebouwing)

3. Goede infrastructurele ontsluiting

4. Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen

5. Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen .

Gekozen is voor een rij bomen die als het ware een laantje vanuit het lint naar achteren vormt, gebruik makend van de weg die rond het erf loopt. De bomen komen in gras te staan, zonder onderbeplanting, en daardoor wordt de luchttoevoer voor de schuur niet belemmerd.

Foto, gezien vanuit de dorpskern

9. Gemeente Delfzijl
Bosma, (in ontwikkeling, uitwerking 2009)
Maarhuizerweg 8, Godlinze.

Ruimtelijke situatie

Het bedrijf bevindt zich in 'groen gebied' aan de rand van het wierdendorp Godlinze. Het wierdenlandschap heeft een radiale structuur gerekend vanaf het centrum van het dorp. Een van deze radialen is het weggetje (Maarhuizerweg) waar het bedrijf aan ligt.

Concrete bouwaanvraag

Melkveestal en sleufsilo's

Ontwikkelingsperspectief

In het tweede voorstel zou het bedrijf nog kunnen groeien. In de tweede fase zou een eventuele tweede schuur gebouwd kunnen worden. De voedersilo's worden achter het erf geplaatst, waar in uitbreidingsruimte is voorzien. De mestsilos naast het woonhuis zal binnen een gestelde termijn verdwijnen. Buiten het te nieuwe bouwblok is verdere uitgroei niet meer mogelijk.

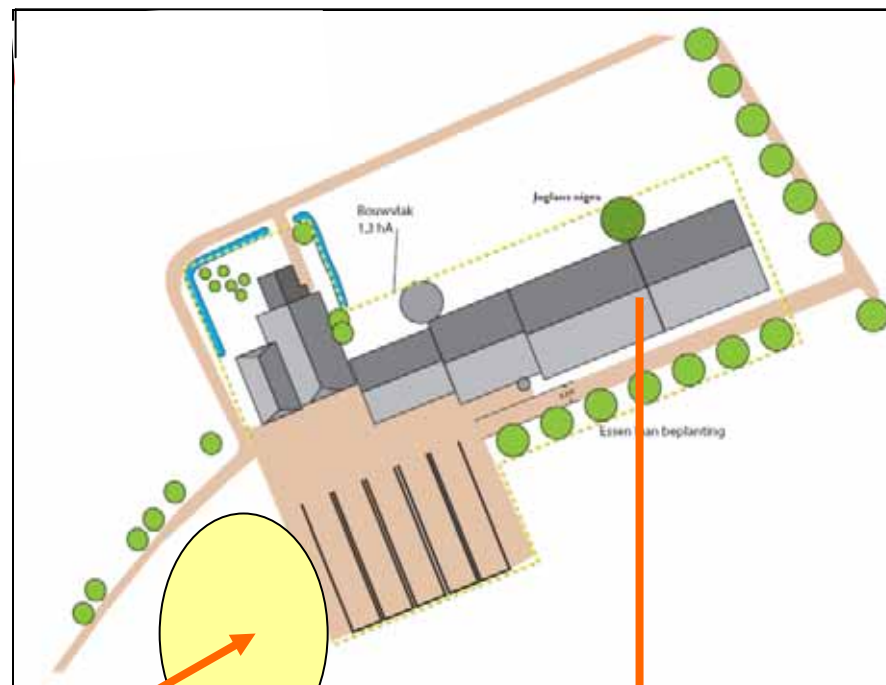
Startsituatie eerste voorstel ondernemer

Het eerste voorstel van de ondernemer was om een nieuwe schuur aan de bestaande schuur te bouwen. Dit zou nog net passen binnen het huidige bouwblok. De schuur zou echter haaks op de radiale structuur van de wierde komen te liggen en daarmee sterk aanwezig en zichtbaar te worden in het landschap. Een deel van het erf is aangemerkt als waardevol archeologisch terrein.

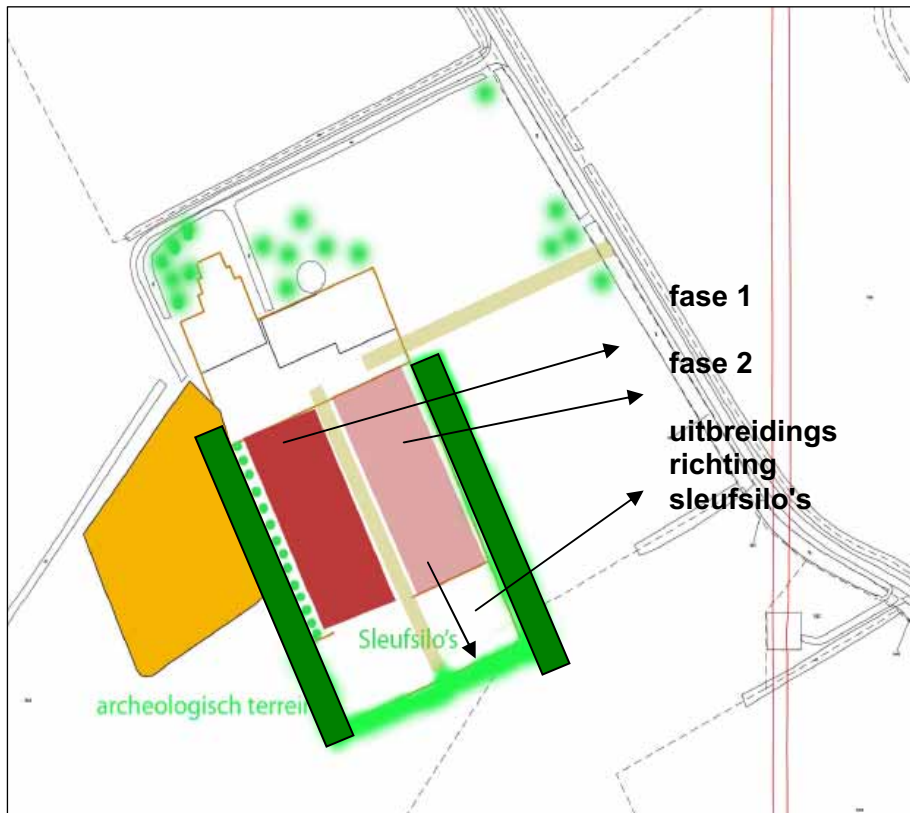

Interventie keukentafelgesprek

In het eerste gesprek namen de deelnemers het voorstel van de ondernemer aanvankelijk in overweging, nadat ter plekke een landschappelijke inpassing werd ontworpen. Bij nader inzien bleek dat de uitbreiding te dominant aanwezig zou worden ten opzichte van de bestaande boerderij, het kleinschalige wierdenlandschap, het dorp en de recreatieve route; de Maarhuizerweg. De provincie wees het eerste ontwerp om die reden af en heeft suggesties gedaan om tot een aanvaardbare oplossing te komen, waarbij een situering parallel aan Maarhuizerweg werd geadviseerd. Het bouwblok zou weliswaar iets groter kunnen worden dan 1,5 hectare, maar wel beter gesitueerd.

archeologisch terrein Voorgestelde verlenging van de stal;
wens van de ondernemer

Nieuw voorstel 2^e keukentafelgesprek met schetsontwerp voor landschappelijke inrichting

Meerwaarde keukentafelgesprek tot nu toe (is nog in ontwikkeling)

In het tweede gesprek is een nieuw voorstel ter tafel gekomen dat voldoet aan de 5 criteria, dat beter past in het wierdenlandschap en meer toekomstperspectief voor de ondernemer biedt. Op het erf zelf ontstaat een meer evenwichtige ordening van de gebouwen. Bovendien is verrommeling voorkomen.

1. *Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur.* Het tweede voorstel sluit aan op de radiale structuur van de wierde Godlinze, waarbij de nieuwe stal in één lijn ligt met de bestaande boerderij en op die manier de archeologische waarden respecteert.
2. *Afstand houden tot ruimtelijke elementen*
3. *Goede infrastructuurle ontsluiting.* Gekozen is voor een tweede ontsluiting voor het zware vrachtverkeer, waardoor een scheiding van vuile en schone routes ontstaat en de privétogang naar het woonhuis wordt ontlast.
4. *Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen.* Achter de boerderij ontstaat een centraal 'plein' waar de diverse functies nu logisch om heen gegroepeerd zijn. De sleufsilos worden naar de achterzijde verplaatst.
5. *Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen (nog in concept; uitwerking in 2009)* Vanwege de ligging in het wierdenlandschap zal een alzijdige inpassing worden nagestreefd.

10. Gemeente Bellingwedde

Meijer, (nog in ontwikkeling, nadere uitwerking vindt in 2009 plaats)

Turfweg 4, Blijham

Ruimtelijke situatie

Het projectgebied ligt in 'groen gebied' op de noordelijke rand van Veenkoloniën. Door de ruilverkaveling is de richting van de verkaveling behouden maar is het formaat van de afzonderlijke kavels enorm vergroot. Daarnaast is het aantal boerderijen en daarmee de hoeveelheid bebouwing in het buitengebied sterk afgenomen. In de omgeving komen bosstroken voor, waardoor het landschap een meer besloten karakter heeft dan de zuidelijker gelegen Veenkoloniën

Concrete bouwaanvraag

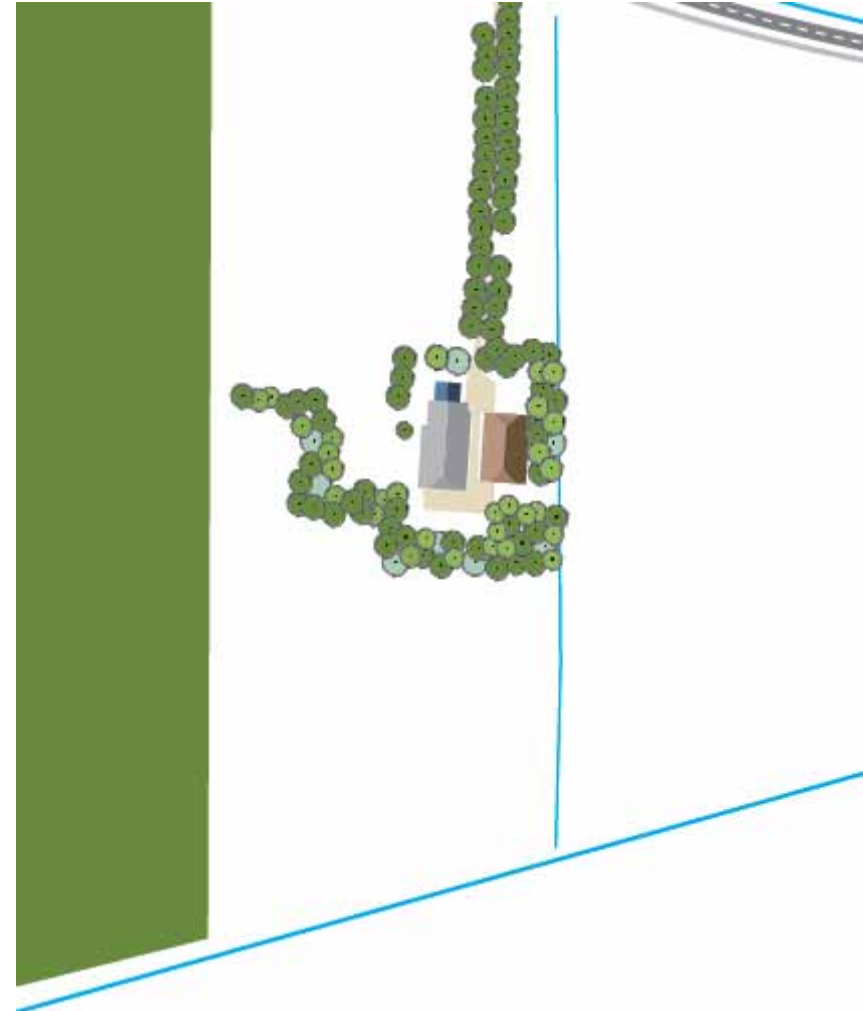
Melkstal, 2 melkstallen (2^e stal in 2^e fase), mestsilos, sleufsilos

Ontwikkelingsperspectief

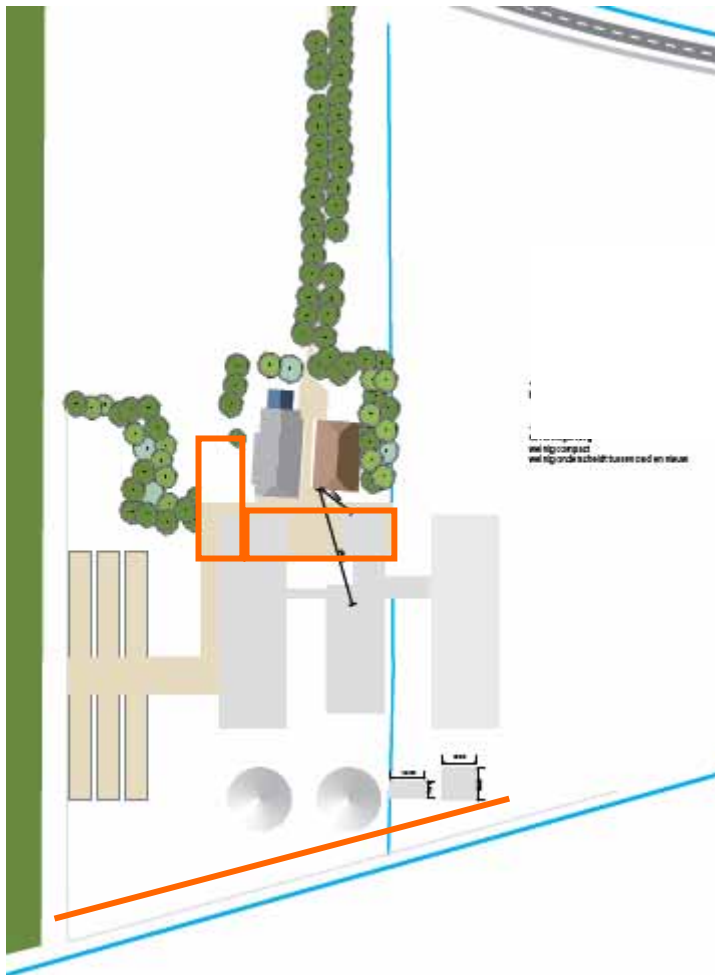
De familie Meijer is voornemens de huidige boerderij uit te breiden zodat deze geschikt wordt voor het houden van ca. 700 melkkoeien. Het bedrijf wordt daardoor groter dan 2 hectare.

Type stal dat de ondernemer wil bouwen

Bestaande situatie Turfweg 4 Blijham

Voorstel van LTO en de ondernemer

Startsituatie eerste voorstel ondernemer

De ondernemer wilde de uitbreiding direct laten grenzen aan de achterzijde van de boerderij om het geheel passend te maken op de kavel. Daarvoor zou een forse houtwal verwijderd moeten worden. Bovendien zou aan de zuidzijde van het nieuwe erf geen ruimte overblijven om de gebouwen goed in te passen (zie oranje gebied en lijn op de tekening).

Interventie keukentafelgesprek

Aan het keukentafelgesprek zijn suggesties gedaan voor een andere inpassing, echter de ondernemer wilde aan het eigen voorstel vasthouden. Afdeling RP heeft dit aan de gedeputeerde voorgelegd met een negatief ambtelijk advies. De gedeputeerde heeft het advies overgenomen vanwege de schade die de schaalvergroting aan het landschap toe zou brengen. Vervolgens heeft de landschapsarchitect van de provincie samen met Libau en gemeente aanwijzingen gegeven aan de ondernemer hoe schaalvergroting wel zou kunnen plaatsvinden. Hierop heeft de ondernemer positief gereageerd met een alternatief plan.

nieuwe toegangsweg

Nieuw voorstel met concept- beplantingsplan

Meerwaarde keukentafelgesprek tot nu

Zonder keukentafelgesprek zou de huidige robuuste windsingel op het erf grotendeels verdwijnen en zou te weinig ruimte resteren voor verdere inpassing. In het nieuwe voorstel gaan de economische aspecten en de landschappelijke waarden samen.

1. *Respecteren historisch gegroeide landschapsstructuur* Er is nu een duidelijk onderscheid tussen oud en nieuw
2. *Afstand houden tot ruimtelijke elementen*
3. *Goede infrastructuurle ontsluiting.* Er komt een nieuwe toegangsweg zodat het oude laantje behouden blijft en schone en vuile routes gescheiden kunnen worden.
4. *Zorgvuldige en evenwichtige ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen .* Zowel het bedrijf als geheel als de nieuwe uitbreiding zelf heeft een duidelijke representatieve voor- en achterkant, de situering maakt toekomstige uitbreiding mogelijk.
5. *Erfinrichting afgestemd op het zorgvuldig inpassen in het landschapstypen (nog nader uit te werken door Libau)* Het doel van de landschappelijke inpassing zal zijn om het nieuwe en oude erf door nieuwe beplanting samenhang te geven. De maten van de beplanting moeten robuust zijn zodat dit aansluit op het landschap en de grote omvang van het bedrijf. De beplanting moet bijdragen aan de landschappelijke opeenvolging van open en verdichte ruimten. De doorzichten op het landschap blijven nog mogelijk. Het bedrijf zal alzijdig van beplanting worden voorzien. Het behoud van de houtwal zal naar verwachting contractueel worden vastgelegd.

Inhoudelijke aanbevelingen en conclusies naar aanleiding van de behaalde resultaten

de behaalde resultaten geven tot nu toe een positief antwoord op de vraag of de Groninger methode (maatwerk aan de keukentafel) de komst van zeer grote stallen binnen bepaalde randvoorwaarden verantwoord kan accommoderen. Gesteld kan worden dat de bouwblokkenmethode succesvol is, en ook bij grotere uitbreidingen goed werkt. In alle concreet behandelde gevallen heeft dit geleid tot een verantwoorde verruiming van de bouwblokken.

de voorbeelden laten zien dat het weliswaar een opgave is om grote bedrijven goed in te passen, maar dat de kans op een goed eindresultaat nog altijd heel groot is mits ingezet wordt op ontwerp kwaliteit aan de keukentafel. Het onderscheid dat de provincie maakt tussen groene, gele en rode/witte gebieden biedt een goed handvat

de provincie doet er goed aan om vast te houden aan de maatwerkbenadering op basis van de kernkarakteristieken van het landschap en de specifieke ligging van het bedrijf een goed integraal ontwerp is doorslaggevend voor het eindresultaat, het proces van de maatwerkbenadering is daarbij voorwaardenscheppend

graadmeter voor landschappelijke inpasbaarheid is niet zozeer de omvang (al is dat wel een indicatie), als wel hoe het zich etaleert in zijn omgeving

beschouw plannen voor schaalvergroting als een kwaliteitsplan, dat tevoren vastlegt hoe het er straks uit gaat zien.

alles kan niet overal; het moet mogelijk zijn om in bepaalde gevallen schaalvergroting te kunnen weren.

benut landschappelijke verschillen; jongere landschappen zoals (delen van) Veenkoloniën en Oldambt lenen zich

eerder voor grootschalige uitbreiding dan oudere landschappen zoals een wierdenlandschap streef er qua welstandelijke aspecten naar, dat 'kwaliteit' bij stallenbouw de norm wordt, zeker naarmate het landschap kwetsbaarder is en/of de schaalvergroting omvangrijker.

streef naarmate het bouwvolume en/of lengte van de schuren toeneemt, naar geleiding en naar differentiatie in architectuur (gevels, kappen, verspringende rooilijnen), beplanting en tussenruimten

streef naar behoud van regionale verschillen met de ordening van het erf, de materiaalkeuze, boomsoorten etc. streef bij omvangrijke schaalvergroting naar het creëren van een eigen identiteit, die losstaat van het historisch gegroeide landschap maar die zich daar wel naar voegt..

stimuleer innovaties op gebied van stallenbouw en agrarische objecten (vergisters, silo's etc.)

stimuleer verdere ontwikkeling van een ontwerpende benadering voor zeer grote bedrijven in relatie tot het landschap

blijf streven naar kwaliteit in ontwerpdeskundigheid aan de keukentafel.

4. BEVINDINGEN

In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over de bevindingen die zijn opgedaan in de afgenomen interviews. In par. 4.1 ligt het accent op de meerwaarde van de Maatwerkbenadering volgens de betrokken partijen. Uit die paragraaf blijkt dus op welk draagvlak de methodiek kan rekenen bij de betrokken overheden, ondernemers en andere partijen. Vervolgens wordt in par. 4.2 ingegaan op de vraag of de Maatwerkbenadering effectief is: komt daar uit wat daarmee wordt beoogd? Worden de juiste stappen gezet om tot dat doel te komen? Ten slotte betreft par. 4.3 de vraag of de methodiek op de juiste wijze wordt uitgevoerd. Daarbij is ook de vraag naar de afhandelingsnelheid aan de orde.

4.1. Meerwaarde Maatwerkbenadering

Er is veel maatschappelijke aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit van het landelijke gebied. Overheden, maatschappelijke organisaties en burgers vinden het belangrijk dat vooral de grootschalige landbouwschuren goed worden ingepast in het landschap en dat de agrariër daarbij een belangrijke rol speelt als beheerder van het landschap. Ook bij de moderne agrariër groeit het bewustzijn dat een maatschappelijk draagvlak voor zijn activiteiten noodzakelijk is om zich als agrariër te kunnen blijven ontwikkelen. De maatschappelijke meerwaarde van Maatwerkbenadering is dat grootschalige landbouwschuren goed worden ingepast in het landschap en dat de agrariër, als beheerder van het landschap, zich goed kan ontwikkelen.

Provinciale keukentafelgesprekken

Uit de interviews komt naar voren dat vrijwel alle geïnterviewden tevreden zijn met de Maatwerkbenadering doormiddel van *provinciale* keukentafelgesprekken. Dit betekent dat geconstateerd kan worden dat de methodiek op

een breed draagvlak steunt en succesvol genoemd mag worden.

Gemeentelijke keukentafelgesprekken

Over het toepassen van de methodiek van gemeentelijke keukentafelgesprekken wordt door ondernemers, gemeenten, LTO Noord en Libau genuanceerd gedacht. Zes van de 11 ondernemers, alle geïnterviewde gemeenten, LTO Noord en Libau zijn geen voorstander van het voeren van gemeentelijke keukentafelgesprekken (zie paragraaf 5.1.). LTO Noord en Libau geven aan geen gemeentelijk keukentafelgesprek te willen voeren, maar te kiezen voor overleg met Libau op het gemeentehuis. LTO Noord en de milieufederatie Groningen zijn van mening dat het inschakelen van de landschapsarchitect van Libau daarbij wel noodzakelijk blijft, aangezien specifieke kennis bij gemeenten vaak ontbreekt. Voor alle duidelijkheid: dit zijn gesprekken beneden de provinciale betrokkenheidsgrens.

LTO Noord geeft het advies de communicatie richting ondernemers te baseren op het streven naar *een goede landschappelijke inpassing* in plaats van het hanteren van het wat dreigende uitgangspunt 'voor wat, hoort wat'. Op die manier zou meer draagvlak bij de ondernemers kunnen worden gecreëerd.

Voorgenomen beleid provincie

Tien van de elf ondernemers, drie van de vier gemeenten, Landschapsbeheer Groningen en LTO Noord geven aan het voorgenomen beleid van de provincie als positief te ervaren, aangezien procedures dan sneller verlopen. Wel wordt daarbij gesteld dat het verstandig is procedures meer gestructureerd te laten verlopen.

Uit de interviews komt naar voren dat vrijwel alle geïnterviewden tevreden zijn met de Maatwerkbenadering door middel van *provinciale* keukentafelgesprekken. In het provinciehuis is men positief over de maatwerkbenadering zoals die tot nu toe wordt toegepast, met name over de behaalde resultaten. De maatwerkbenadering biedt een belangrijke kans om een kwaliteitsslag te maken bij schaalvergrotingen. Zonder Maatwerkbenadering zou meer verrommeling kunnen optreden, bijvoorbeeld omdat de ordening van de gebouwen meer willekeurig plaatsvindt en er geen beplanting wordt aangelegd. Qua proces wordt het als heel nuttig ervaren dat alle betrokkenen ter plekke standpunten en suggesties uitwisselen, zodat heel snel een gezamenlijk gedragen plan kan ontstaan. De ervaring leert inmiddels dat met toepassing van de Maatwerkbenadering veel betere uitbreidingsplannen ontstaan, dan zonder. De voorbeelden in hoofdstuk 3 spreken wat dat betreft boekdelen.

Een goede landschappelijke inpassing

Een goede landschappelijke inpassing levert een bijdrage aan de kwaliteit van het buitengebied. Vooral overheden en maatschappelijke partijen zijn tevreden over het resultaat dat (op papier) met de keukentafelgesprekken wordt bereikt. Alle gemeenten, de provincie, zeven van de 11 agrarische ondernemers, LTO Noord en Libau zijn tevreden over de bereikte resultaten met betrekking tot een goede landschappelijke inpassing. Vier van de agrarische ondernemers zijn ontevreden, aangezien zij een verplichting van landschappelijke inpassing te ver vinden gaan. Het daadwerkelijk gerealiseerde aantal landschappelijke inpassingen is op dit moment nog beperkt. Wel kan aan de hand van de voorbeelden in hoofdstuk 3 worden aangetoond dat de keukentafelgesprekken er toe leiden dat een betere

landschappelijke inpassing tot stand komt dan zonder keukentafelgesprekken.

4.2. Effectiviteit Maatwerkbenadering

Hoe effectief is de Maatwerkbenadering? Worden de goede dingen gedaan: dragen de geleverde inspanningen daadwerkelijk bij aan de realisatie van het beoogde doel? In de interviews is ingegaan op de mogelijkheden van uitbreiding binnen het bestemmingsplan, is gekeken naar het bedrijfsontwikkelplan, de privaatrechtelijke overeenkomst, de subsidiering van de provincie, voorlichting en nieuwe instrumenten.

Mogelijkheden uitbreiding binnen het bestemmingsplan

De ondernemers zien een voortgaande schaalvergroting. Bedrijven groeien mogelijk naar 350 of zelfs 1.000 koeien. Zes van de 11 agrarische ondernemers geeft dan ook aan dat de in bestemmingsplannen vastgelegde begrenzings (maximaal 1 of 1,5 ha of de bestaande maatvoering) voor dit soort bedrijven als te beperkend te zien. Voor 80% van de bedrijven zien de ondernemers voor de huidige bedrijven de begrenzing in het bestemmingsplan als voldoende ruim.

Gemeenten geven aan tevreden te zijn met de gekozen maatvoering van bouwblokken afhankelijk van de landschappelijke kwetsbaarheid van het landschap.

De provincie merkt op dat het strak hanteren van bouwblokken ook tot een slechtere landschappelijke inpassing kan leiden. Dit wordt ondersteund door Libau en LTO Noord en is ook opgemerkt door één van de geïnterviewde ondernemers. Eén van de ondernemers stelt voor dat er een mogelijkheid moet komen bij bedrijfsbeëindiging van andere

agrarische ondernemers bouwblokken samen te voegen tot grotere bouwblokken.

Het bedrijfsontwikkelplan

Tien van de 11 ondernemers zijn tevreden met het instrument bedrijfsontwikkelplan als toekomstvisie voor de agrarische ondernemer op langere termijn. Uit de interviews komt naar voren dat het begrip 'bedrijfsontwikkelplan' niet door alle ondernemers en gemeenten op dezelfde wijze wordt gehanteerd. Vaak heeft een ondernemer een bedrijfsplan, soms stelt een ondernemer slechts schetsmatig zijn toekomstvisie op papier. De uiteindelijke uitbreidingsmogelijkheden in combinatie met de landschappelijke inpassing passen vaak goed in het idee dat ondernemers vooraf hadden. In een enkel geval legt een ondernemer zich neer bij de situering van de bedrijfsgebouwen en de landschappelijke inpassing. De Milieufederatie Groningen geeft aan dat een bedrijfsontwikkelplan ook een instrument kan zijn om onderbouwd een voorstel te doen om te verhuizen naar minder kwetsbare gebieden. Eén ondernemer meent dat het goed zou zijn de besproken toekomstvisie in een verslag van het keukentafelgesprek vast te leggen.

De privaatrechtelijke overeenkomst

Zes van de zeven ondernemers die waren betrokken bij een provinciaal keukentafelgesprek geven aan tevreden te zijn met het instrument van de privaatrechtelijke overeenkomst. Eén ondernemer acht het toepassen van een privaatrechtelijke overeenkomst overbodig, aangezien hij het niet eens is met de verplichting tot landschappelijke inpassing met een beplantingsplan. Ondernemers doen de suggestie om in het contract mogelijk een alternatieve tekst op te nemen om de landschappelijke inpassing binnen één jaar na

oplevering in plaats van twee jaar na bouwvergunning af te ronden.

Het merendeel van de gemeenten staat nog redelijk blanco tegenover het instrument. Eén gemeente ziet het privaatrechtelijke instrument als dwangmiddel, iets dat niet nodig zou moeten zijn.

De provincie Groningen, Landschapsbeheer Groningen, LTO Noord, Libau en de Milieufederatie Groningen zijn tevreden met dit instrument, waarbij de provincie aangeeft dat zonder privaatrechtelijke overeenkomst de landschappelijke inpassing te vrijblijvend wordt gevonden.

Landschapsbeheer Groningen geeft aan dat – hoewel veel beplantingen nog moeten worden gerealiseerd – toezicht en controle op naleving van de uitvoering van de beplantingsplannen nog geen prioriteit lijken te hebben. Landschapsbeheer doet de suggestie gemeenten te ondersteunen door de inzet van provinciale toezichthouders op de Boswet.

Subsidiëring provincie

De provincie Groningen subsidieert agrarische ondernemers bij grootschalige uitbreiding om kosteloos een beplantingsplan en begroting door Landschapsbeheer Groningen te laten maken. Vooralsnog is hiertoe een overeenkomst met Landschapsbeheer Groningen opgesteld voor het maken van 30 van dergelijke beplantingsplannen (waarvan op dit moment 20 door Landschapsbeheer Groningen zijn ontwikkeld).

Negen van de 11 agrarische ondernemers geven aan tevreden te zijn de faciliteit die de provincie Groningen biedt in de vorm van het subsidiëren van de kosten voor het opstellen van een beplantingsplan en begroting door

Landschapsbeheer Groningen. Een tweetal ondernemers meent dat het mogelijk moet zijn dat ook andere partijen zoals Landschapsbeheer Groningen een beplantingsplan maken. Vanuit de ondernemers die uitbreidingsplannen hebben binnen de grenzen van het bestemmingsplan wordt de suggestie gedaan ook voor deze ondernemers het subsidiëren van het maken van beplantingsplannen mogelijk te maken.

Eén van de geïnterviewde gemeentes was niet op de hoogte van deze faciliteit. Alle overige geïnterviewde partijen merken op tevreden te zijn met deze faciliteit. Ook wordt aangegeven dat de agrariër wellicht vrij moet zijn zelf een keuze te maken welke partij hij wil inschakelen om (gesubsidieerd) een beplantingsplan met begroting te laten maken.

Voorlichting

Voor agrarische ondernemers met grootschalige uitbreidingsplannen is in opdracht van de provincie een DVD vervaardigd, waarin is te zien hoe de maatwerkbenadering werkt. Hoewel nog lang niet iedereen deze DVD kende, bleek het idee te worden gesteund.

Ondernemers doen gemeenten de suggestie informatie op hun website te zetten. Ook adviseren zij om een protocol/checklist/stappenplan te maken waarin de procesgang wordt verduidelijkt, waarin duidelijk wordt gemaakt welk partijen betrokken zijn bij de Maatwerkbenadering en waarin de rol van deze partijen goed wordt omschreven. Ook dienen in een dergelijk document de criteria te worden verhelderd en moet worden aangegeven wat er op tafel moet komen bij het keukentafelgesprek.

De provincie geeft aan al bezig te zijn met het opstellen van een protocol. Zij geeft ook aan dat als LTO Noord bij de advisering betrokken is geweest, de informatievoorziening van

de ondernemer meestal beter is. Daarnaast geeft de provincie aan dat het handig zou kunnen zijn over een eenvoudig tekenprogramma te beschikken waarmee de ondernemer zelf aan de slag zou kunnen gaan.

LTO Noord Advies adviseert een cursus te geven aan gemeentelijke vertegenwoordigers over de werkwijze van het proces keukentafelgesprekken. Voorlichting richting ondernemers creëert ook meer draagvlak. Zo is LTO bezig met het opzetten van een voorlichtingsbijeenkomst voor ondernemers over landschappelijk bouwen.

De Milieufederatie Groningen bepleit het opstellen van protocollen. Ook zou de gemeente een verslag van de keukentafelgesprek moeten (laten) maken om afspraken op langere termijn vast te houden.

Nieuwe instrumenten

Landschapsbeheer Groningen geeft aan dat bij uitbreiding geldt dat ondernemers 10% van de toegenomen verharding/bebouwing in toevoeging van open water moeten compenseren. Ditzelfde idee zou ook voor de aanleg van groen ingevoerd kunnen worden, mogelijk in de vorm van een nader uit te werken 'groen voor rood' regeling.

De Milieufederatie doet een oproep om ook voorwaarden met betrekking tot lichtemissie op te nemen en nader te onderzoeken wat hier mogelijk is (afscherming, kleur enz.). Zij bepleit ook het meer betrekken van natuur- en landschapsorganisaties bij uitbreidingen nabij gevoelige gebieden, en meer kwetsbare gebieden met beperkte schaalvergrotingsmogelijkheden aan te wijzen (ook aangrenzend aan natuurgebieden). Tot slot geeft de Milieufederatie aan dat naast de huidige ruimtelijke randvoorwaarden ook criteria meegegeven zou kunnen

worden in de vorm van het beperken van lichtemissie of een groencompensatie ergens anders.

Gemeenten doen de suggestie te overwegen de beplantingsplannen (bij grootschaliger aanpassingen) te subsidiëren uit het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). Het subsidiëren van de aanleg van beplanting zou ook tot meer draagvlak kunnen leiden.

De provincie Groningen uit de wens een faciliteit op te zetten om gesubsidieerd de architectuur van gebouwen te laten ontwerpen om gebiedseigen agrarische bebouwing te stimuleren. Ook LTO Noord Advies meent evenals de provincie Groningen dat het wenselijk zou kunnen zijn ook de architectonische inpassing te subsidiëren. LTO geeft aan sinds kort een architect in dienst te hebben die advies kan geven.

4.3. Efficiency Maatwerkbenadering

Bij de vraag of de Maatwerkbenadering efficiënt is wordt beoordeeld of de goede dingen ook goed worden gedaan. Daarbij is in de interviews ook aandacht besteed aan de afhandelingsnelheid van de procedures.

Rol gemeenten

De eerste stap bij de Maatwerkbenadering is dat agrarische ondernemers bij gemeenten informeren welke uitbreidingsmogelijkheden er voor hun bedrijf zijn. Het merendeel van de ondernemers (acht van de 11) is tevreden over de wijze waarop gemeenten bij het intakegesprek informatie verstrekken aan ondernemers. Ondernemers geven echter ook aan niet altijd bij het eerste gesprek bij gemeenten op de hoogte te zijn gebracht van de criteria die een rol spelen bij de beoordeling van hun uitbreiding.

De provincie geeft aan het idee te hebben dat gemeenten ondernemers vaak niet goed voorbereiden op wat hen te wachten staat qua proces. Ook zouden ondernemers niet voorafgaand aan het keukentafelgesprek op de hoogte worden gebracht van het principe 'voor wat, hoort wat' dat ten grondslag ligt aan schaalvergroting in combinatie met landschappelijke inpassing.

Landschapsbeheer Groningen geeft aan dat Maatwerkbenadering meer aandacht zou kunnen krijgen in gemeentelijke welstandsnota's. Gemeenten zouden er voor kunnen kiezen om een deskundige aan te laten schuiven in de vorm een gemeentelijke groendeskundige of andere partijen.

De gemeente heeft de rol van regisseur van het gehele proces en verzamelt de vereiste documenten en/of vergunningen. Tevens regelt de gemeente het ondertekenen van de privaatrechtelijke overeenkomst. Acht van de 11 ondernemers geven aan tevreden te zijn met de inbreng van de gemeente in het keukentafelgesprek, ondanks dat in de praktijk vaak blijkt dat ondernemers pas bij het keukentafelgesprek op de hoogte worden gebracht van de benodigde landschappelijke inpassing bij een gevraagde uitbreiding. Aangegeven wordt dat het ontbreken van een protocol of voorlichtingsmateriaal hierin een duidelijke rol speelt. Daarnaast geven ondernemers aan dat de gemeente duidelijk moet maken dat de gemeente de regie in handen heeft. De gemeente moet een voorzittersrol vervullen.

Minder tevreden over de inhoudelijke ondersteuning van gemeenten zijn de provincie, Groningen, LTO Noord, Libau en Landschapsbeheer Groningen.

De provincie geeft aan dat een goede voorbereiding veel tijd en discussie spaart. Het komt echter veel voor dat de vereiste

documenten en vooronderzoeken niet of slechts gedeeltelijk zijn verzameld.

LTO Noord geeft aan dat gemeenten vaak slecht op de hoogte zijn van de processen door te veel personele wisselingen of onderbezetting. Gemeenten moeten volgens LTO Noord beter geïnformeerd worden over de Maatwerkbenadering en hun rol daarbij.

Libau geeft aan dat coördinatie (regie) door gemeenten ook niet altijd goed gaat vanwege personele wisselingen bij gemeenten. Ook worden volgens Libau nog wel eens verkeerde verwachtingen door gemeenten gewekt die later teruggedraaid moeten worden. Libau geeft aan dat soms ondernemers op kosten worden gejaagd doordat bestemmingsplannen verouderd zijn. Deze kosten zouden gemeenten voor eigen rekening moeten nemen.

Landschapsbeheer Groningen merkt op dat er bij gemeenten veel personele wisselingen plaatsvinden, waardoor de continuïteit soms niet gegarandeerd is. Terugkoppeling naar de provincie vindt volgens Landschapsbeheer Groningen niet altijd voldoende plaats. Landschapsbeheer Groningen zou ook graag bij kleinere uitbreidingen ook betrokken willen worden. Ook bij provinciale keukentafelgesprekken zouden volgens Landschapsbeheer Groningen andere partijen een beplantingsplan/begroting kunnen maken. Hier wordt in de praktijk geen gebruik van gemaakt, hoewel het wel kan. Het maken van een beplantingsplan/begroting zou ook gemeentelijke groendeskundige kunnen doen.

Rol provincie

Tijdens een provinciaal keukentafelgesprek schuiven een landschapsarchitect en een beleidsmedewerker van de provincie aan tafel. De landschapsarchitect en de

beleidsmedewerker van de provincie adviseren over de ruimtelijke randvoorwaarden en de vertaling van de vijf criteria (zie hoofdstuk 2) naar de specifieke situatie van de ondernemer.

Tien van de 11 ondernemers gaven aan tevreden te zijn met de inbreng van de provincie. Wel is opgemerkt dat provinciale vertegenwoordigers verder van het bedrijf af staan dan gemeentelijke vertegenwoordigers en daardoor minder betrokken zouden zijn met de plaatselijke situatie. Daarnaast geeft een ondernemer aan dat wel iedereen bij het keukentafelgesprek aanwezig moet zijn, omdat er anders nog weer te veel achteraf geregeld moet worden.

Gemeenten geven aan tevreden te zijn met de inhoudelijke inbreng van de provincie aan de keukentafel. Wel wordt aangegeven dat er nog te veel opmerkingen vanuit het provinciehuis worden gemaakt na afloop van een keukentafelgesprek. Zij geven aan dat het lijkt of gesprekspartners (provincie en Libau) aan de keukentafel onvoldoende mandaat hebben.

Volgens LTO Noord lijkt het er op dat er vooraf te weinig door de provincie over de invulling van de criteria in het voorliggende specifieke geval wordt nagedacht. Die invulling komt vaak pas bij de keukentafel aan de orde.

Rol Libau

Tijdens een gemeentelijk keukentafelgesprek, bedoeld voor kleinere en minder complexe aanvragen, schuiven één of meer vertegenwoordigers van de welstand (Libau) aan tafel. De rayonarchitect adviseert over welstandaspecten. In een enkel geval vervangt de landschapsarchitect van Libau de provinciale landschapsarchitect bij het provinciale keukentafelgesprek. Bij kleinere uitbreidingen vervult de

landschapsarchitect van Libau de rol van het adviseren over de ruimtelijke randvoorwaarden en de vertaling van de 5 criteria naar de specifieke situatie van de ondernemer. Libau werkt daarbij eventueel een beplantingsplan en begroting uit (beide niet verplicht, wel gratis).

Eén gemeente vindt de rolverdeling tussen de landschapsarchitect van Libau en de landschapsarchitect van de provincie onduidelijk. Gemeenten geven aan dat Libau beter moet aangeven wanneer rayonarchitect of landschapsarchitect mandaat heeft uitspraken te doen of dat plannen nog in de Welstandscommissie behandeld moet worden. Inzet van keukentafelgesprek is er ter plekke uit te komen. Eén gemeente liep tegen de eis van de rayonarchitect aan dat er eerst een concreet bouwplan moet liggen voordat Libau wenst deel nemen aan het keukentafelgesprek (kleine uitbreiding). De gemeente gaf aan dat dit niet strookt met de uitgangspunten van de Maatwerkbenadering.

De provincie geeft aan dat ondernemers beter over de rol van Libau moeten worden geïnformeerd. Ook hier komt de benodigde informatievoorziening en de rol die de provincie hierin kan spelen weer om de hoek kijken. Provincie stemt op dit moment vooraf met Libau af hoe de beide landschapsarchitecten hun keukentafelgesprek ingaan.

Tot slot gaf LTO Noord aan dat het lijkt alsof de landschapsarchitect van Libau een meer onafhankelijke rol kan vervullen dan de landschapsarchitect van de provincie.

Libau geeft aan dat bij keukentafelgesprekken altijd de rayonarchitect er bij zit, als voorportaal van de Welstandscommissie. Bij keukentafelgesprekken waarvoor een bestemmingsplanwijziging nodig is zit de landschapsarchitect van de provincie er bij (soms wordt deze vervangen door de landschapsarchitect van Libau). Bij

kleinere uitbreidingen schuift de landschapsarchitect van Libau aan en zit de landschapsarchitect van de provincie er niet bij. Sinds kort geeft Libau bij dit gesprek een voorbehoud met betrekking tot advisering door de Welstandscommissie.

De inzet van de landschapsarchitect van de provincie en Libau is gratis (voor de landschapsarchitect van Libau betaald de provincie de helft). De rol van de landschapsarchitect van Libau wordt na twee jaar geëvalueerd (mei 2010). Als deze nuttig is, dan zou gekeken moeten worden hoe de landschapsarchitect van Libau in het vervolg te financieren. Ook Libau geeft aan dat het inderdaad niet altijd duidelijk is met welk mandaat partijen aan tafel zitten. Dit geeft onduidelijkheden.

Afhandelingsnelheid

Acht van de 11 agrarische ondernemers geven aan ontevreden te zijn over de afhandelingsnelheid door gemeenten en provincie. Ook de provincie, Landschapsbeheer Groningen, LTO Noord, Libau en een deel van de gemeenten geven aan hierover niet tevreden te zijn.

Ondernemers bevelen aan de proceduretijd te verkorten. Partijen moeten volgens ondernemers gemandateerd zijn om besluiten te nemen. Zij geven de provincie dan ook het advies om meer ruimte te bieden aan gemeenten om de afhandelingsnelheid van procedures te vergroten. Ook zien zij dat zaken bij gemeenten vaak lang in de la blijven liggen, wat enerzijds te maken heeft met personele wisselingen en onderbezetting, anderzijds met prioriteitstelling bij gemeenten. Tot slot wordt de slechte bereikbaarheid van gemeenten genoemd.

Gemeenten menen dat het totale proces voor ondernemers sneller moet kunnen verlopen. De Wet ruimtelijke ordening

biedt daartoe ook mogelijkheden. Zij achten het dan ook een goede zaak wijzigingsbevoegdheden op te nemen in bestemmingsplannen om daarmee snelheid te winnen.

Ondernemers, LTO Noord en gemeenten geven aan dat hoe meer partijen worden betrokken, des te langer het duurt het voordat een keukentafelgesprek ingepland kan worden (in een enkel geval duurde het meer dan 2 maanden voordat alle partijen konden worden ingepland).

Libau meent dat het voor ondernemers niet uit te leggen is dat snelle resultaten aan de keukentafel resulteren in een langdurig vervoltraject van ruimtelijke procedures.

5. ANALYSE

Zowel de inmiddels verschenen 'Tussenrapportage', als de nota 'Agrarische bouwblokken en landschap (doorvertaling regio Oost)' bevatten evaluerende onderdelen die tot verbetering van de werkwijze hebben geleid. Verder worden – al werkend – voortdurend verbeteringen doorgevoerd om het proces beter en sneller te laten verlopen. Het beeld bestaat dat de aanpak succesvol is en resulteert in landschappelijk goed ingepaste bedrijven waarbij in enkele gevallen een aanmerkelijke verbetering ten opzichte van de oude situatie is bereikt. Het positieve beeld is bevestigd in een onlangs vervaardigde DVD waarin ook geïnterviewde agrarische ondernemers en gemeenten de uitkomsten van de methode positief waarderen.⁴ Deze DVD wordt inmiddels gebruikt om de agrarische ondernemers nog doelmatiger en efficiënter te informeren over proces, inhoud en instrumenten van de keukentafelmethodiek. De DVD wordt binnenkort ruimer verspreid en zodra mogelijk op de provinciale website geplaatst.

5.1. Meerwaarde Maatwerkbenadering

Provinciale keukentafelgesprekken

Het positieve beeld dat is geschetst in de onlangs vervaardigde DVD waarin ook geïnterviewde agrarische ondernemers en gemeenten de uitkomsten van de methode positief waarderen, wordt door de geïnterviewde partijen breed onderschreven. De gekozen ruimtelijke ontwikkelingspolitiek van de provincie Groningen heeft een breed draagvlak en nut en noodzaak worden onderkend.

⁴ Keukentafelgesprekken. Agrarische schaalvergroting en landschap. Maatwerk voor ondernemers met grotere uitbreidingsplannen, Groningen 2008.

Gemeentelijke keukentafelgesprekken

De brede steun die voor provinciale keukentafelgesprekken is geconstateerd is er in mindere mate voor de gemeentelijke keukentafelgesprekken. Dit lijkt met elkaar in tegenspraak te zijn. Het ontbreken van brede steun lijkt te duiden op een onvoldoende inzicht in de werkwijze van een gemeentelijk keukentafelgesprek. Ondernemers, gemeenten, Libau en LTO Noord zijn van oudsher gewend aan een toelatingsplanologie, waarbij in het regulier overleg met Welstand de beoogde uitbreiding wordt beoordeeld. Onvoldoende inzicht in de werkwijze leidt er ook toe dat gemeenten dan sneller teruggrijpen op traditionele processen, zoals toetsing in regulier overleg met Welstand op het gemeentehuis. Op zich is hier weinig mis mee, als in elk geval maar door een landschapsarchitect de 5 criteria voor de beoordeling van de landschappelijke inpassing in acht worden genomen. Dit is wat bedoeld wordt met het uitgangspunt in het POP om voor elke vorm van schaalvergroting de Maatwerkbenadering te volgen. Voorkomen moet worden dat er uitbreidingen tot stand komen die toekomstige uitbreidingen in de weg zouden kunnen staan.

De terughoudende opstelling ten aanzien van de gemeentelijke keukentafelgesprekken lijkt ook te worden verklaard door de moeite die men zegt te hebben om alle betrokken partijen tegelijkertijd bij elkaar aan de keukentafel van de agrariër te krijgen. Regulier overleg met Welstand op het gemeentehuis lijkt sneller te gaan. Aangezien er slechts vier gemeenten (verdeeld over alle vier de regio's) zijn geïnterviewd is dit aantal te beperkt om hier nu conclusies uit te trekken. Wel wordt de inzet van de landschapsarchitect van Libau bij gemeentelijke keukentafelgesprekken (of gesprekken op het gemeentehuis) als voorwaarde genoemd om tot een goede landschappelijke inpassing (in het regulier overleg met

Welstand) te komen en lijkt extra voorlichting en het opzetten van een protocol van belang.

Voorgenomen beleid provincie

Er is een breed draagvlak waargenomen met betrekking tot het voorgenomen provinciaal beleid om een generieke wijziging van het bouwblokkenbeleid zoals dat in het ontwerp Provinciaal Omgevingsplan en de ontwerp provinciale verordening 2009 staat omschreven. Het risico's dat het provinciaal bestuur hierbij loopt is dat er gemeenten zijn die te ruim gebruik maken van de geboden mogelijkheden. Dit kan worden ondervangen door middel van de wettelijke mogelijkheid tot het geven van aanwijzingen als dat noodzakelijk mocht zijn (zie bijlage 2). Anderzijds worden gemeenten en ondernemers ruim gestimuleerd gebruik te maken van de Maatwerkbenadering en de door de provincie daarbij geboden faciliteiten (zie bijlage 2). Er is dan ook weinig reden aan te nemen dat gemeenten geen gebruik zullen maken van de door de provincie uitgestoken hand. Dit vraagt enerzijds het vertrouwen van het provinciebestuur om door middel van bestuurlijke afspraken met gemeenten het instrument te optimaliseren, anderzijds vraagt het van gemeentebesturen inspanning om deze afspraken te vertalen in bestemmingsplannen.

Een goede landschappelijke inpassing

Uit de gehouden interviews kan worden afgeleid dat het merendeel van de geïnterviewde partijen de meerwaarde van de (tot nu toe voor het merendeel op papier) gerealiseerde landschappelijke inpassing inziet. Een klein deel van de ondernemers vindt de verplichting van landschappelijke inpassing te ver gaan. Volledige steun van ondernemers zal vermoedelijk niet haalbaar zijn, wel kan veel energie gestoken worden in het verbeteren van voorlichting, het laten zien dat

landschappelijke inpassing ook meerwaarde voor het agrarisch bedrijf kan hebben. Ook het vroegtijdig aangeven van de gewenste landschappelijke inpassing van gemeenten richting ondernemers zou verbeterd kunnen worden door de informatie meer gestructureerd aan te bieden. Daarnaast blijkt dat het vooral voor kleine gemeenten lastig is om bij personele wisselingen op de hoogte te blijven van de werking van het instrument Maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken. Hier blijkt dat de regierol van de gemeente vooral in het voortraject nog aandacht vraagt. De provincie kan hier een sterkere rol spelen in het opzetten van voorlichting richting ondernemers en gemeenten en het opzetten van protocollen.

5.2. Effectiviteit Maatwerkbenadering

Hoe effectief is de Maatwerkbenadering en wat is de concrete meerwaarde? Doen we de juiste dingen (de inspanningen die daadwerkelijk bijdragen aan de realisatie van het beoogde doel)? In de interviews is ingegaan op de mogelijkheden van uitbreiding binnen het bestemmingsplan, is gekeken naar het bedrijfsontwikkelplan, de privaatrechtelijke overeenkomst, de subsidiëring van de provincie, voorlichting en nieuwe instrumenten.

Mogelijkheden uitbreiding binnen het bestemmingsplan

Juist het toepassen van de Maatwerkbenadering bij uitbreidingen groter dan de in bestemmingsplannen toegestane bouwblokken blijkt in de praktijk een uitstekend middel om in specifieke gevallen van het bestemmingsplan af te kunnen wijken.

Het bedrijfsontwikkelplan

Het is positief als een ondernemer alvast heeft nagedacht over de situering van de gebouwen en de erfinrichting. Hoe meer informatie er van tevoren is, hoe beter verkend kan worden hoe het bedrijf het beste kan worden ingepast. Een keukentafelgesprek werkt alleen goed, als er nog voldoende 'ruimte' in de plannen zit om eventueel tot andere oplossingen te komen.

Voor een goede voorbereiding is het nodig dat alle betrokkenen vooraf de informatie/stukken kunnen bestuderen; een korte toelichting op de plannen, een relevant fragment uit het bestemmingsplan, een luchtfoto, een schets van de huidige en toekomstige situatie (de zogeheten bedrijfsontwikkelplannen) en een bouwtekening. Het gesprek is ook bedoeld om te voorkomen dat de huidige voorgestelde uitbreiding de toekomstige niet in de weg zit.

De privaatrechtelijke overeenkomst

Te constateren valt dat het instrument van de privaatrechtelijke overeenkomst een breed draagvlak heeft. Het gebruik van de privaatrechtelijke overeenkomst naast het instrument van de bestemmingsplanwijziging en vergunningverlening is juridisch getoetst. Gesproken kan worden van een rechtmatige aanvulling op het publiekrechtelijke instrumentarium.

Subsidiëring provincie

Ook hier valt te constateren dat het subsidiëren van Landschapsbeheer Groningen door de provincie om een beplantingsplan en begroting op te stellen een breed draagvlak heeft. Wel kan de provincie overwegen deze subsidie te koppelen aan de individuele ondernemer.

Daarnaast zou ook een bijdrage in het opzetten van gebiedseigen architectuur in het individuele geval gesubsidieerd kunnen worden. Deze suggesties verdienen nader onderzoek. Ook de aanbeveling om (al of niet alleen bij grootschaliger aanpassingen) de aanleg van beplantingsplannen te subsidiëren zou de provincie nader kunnen onderzoeken.

Voorlichting

Uit genoemde opmerkingen mag worden afgeleid dat er veel aan de informatievoorziening kan worden verbeterd. Hier lijkt een coördinerende rol van de provincie gewenst. Opnieuw wordt hier aangedrongen op het maken van een protocol.

Nieuwe instrumenten

In het bijzonder ideeën als een groen voor rood regeling en het opnemen van voorwaarden met betrekking tot lichtemissie (afscherming, kleur enz.) verdienen nader onderzoek. Met betrekking tot het subsidiëren van aanleg van beplanting vanuit het ILG is al in eerder stadium door de provincie aangegeven dat de feitelijke aanleg van beplanting slechts een marginaal aandeel op de totale investering behelst en dus niet hoeft te worden gesubsidieerd.

5.3. Efficiency Maatwerkbenadering

Bij de vraag of Maatwerkbenadering efficiënt is wordt gekeken naar de uitvoering van de methodiek. In de interviews is gekeken naar de rol van gemeenten, provincie, Libau en de afhandelingsnelheid van procedures.

Rol gemeenten

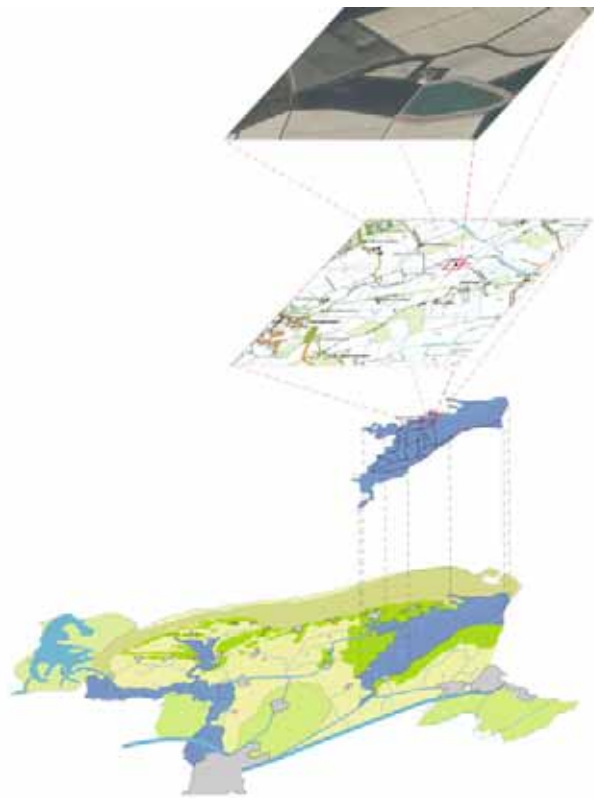
Aandachtspunt voor gemeenten is het tijdig informeren van ondernemers over de criteria die volgens de gemeente van belang zijn bij de gevraagde uitbreiding en de gevraagde landschappelijke inpassing.

Te constateren valt dat er nog wel wat te verbeteren is als het gaat om de rol van gemeenten in het keukentafelgesprek. Een goede beschrijving van rollen en verantwoordelijkheden van gesprekspartners, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van een duidelijk protocol, zou goed zijn. Onderdeel van een dergelijk protocol is ook het weergeven van de procescriteria. Een dergelijk protocol stelt ook in staat nieuwe mensen bij gemeenten sneller in te werken. Aandachtspunt voor gemeenten is het duidelijk voeren van regie en verslaglegging van de afspraken en het vooraf nadenken over de criteria voor de individuele ondernemer.

Rol provincie

Aandachtspunt voor de provincie is dat voorafgaand aan het keukentafelgesprek duidelijk moet zijn met welk mandaat de vertegenwoordiger aan de keukentafel zit. Zoals bij de inbreng van gemeenten al genoemd zou een goede beschrijving van rollen en verantwoordelijkheden van gesprekspartners, waarin ook het mandaat of de wijze van terugkoppeling is vastgelegd in een protocol opgenomen kunnen worden.

Met betrekking tot een opmerking van LTO Noord dat het lijkt of er vooraf te weinig door de provincie over de invulling van de criteria in het specifieke geval wordt nagedacht kan gesteld worden dat de provincie vooraf wel een beeld heeft, maar dat invulling van de criteria gaandeweg en in samenwerking aan de keukentafel ontstaat. Dat is juist ook de bedoeling van de methodiek.

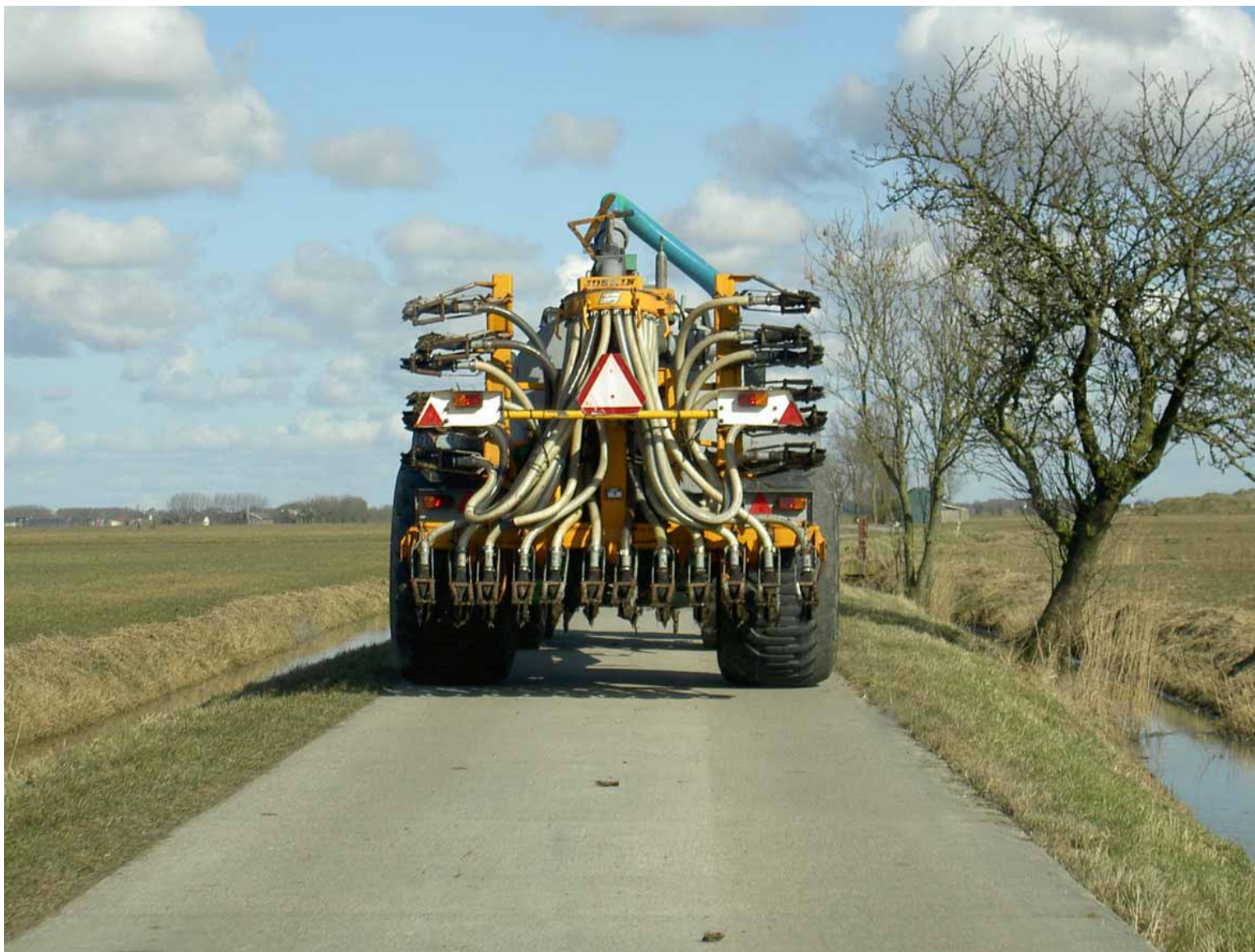
Landschapsanalyse voorafgaand aan het keukentafelgesprek

Rol Libau

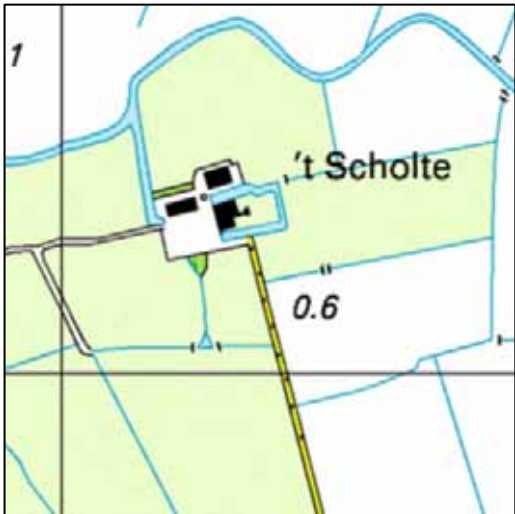
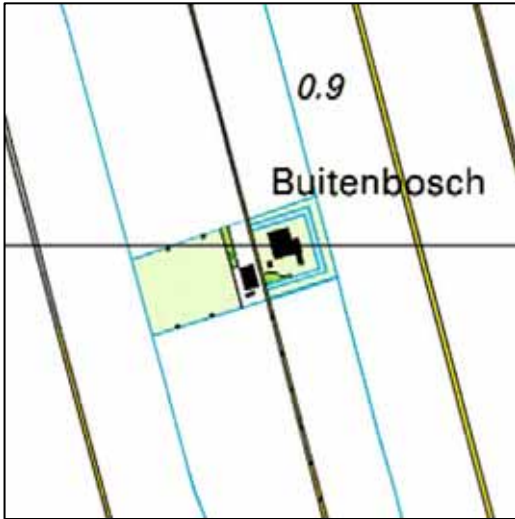
De Maatwerkbenadering gaat er van uit dat oplossingen worden bedacht aan de keukentafel. De gemeente als regisseur en voorzitter wordt geacht de ondernemer te informeren wat de rollen en taken van de deelnemers zijn. Ook voor Libau speelt met welk mandaat de landschapsarchitect of rayonarchitect aan tafel zit. Het lijkt goed om bij het opzetten van een protocol nog eens na te denken over het mandaat van niet alleen Libau, maar van alle betrokken partijen. Vooraf moet een ondernemer weten of de gekozen oplossing de uiteindelijke oplossing is of dat er nog terugkoppeling moet plaatsvinden. Als dat het geval is moet bij de keukentafel duidelijk zijn wanneer deze terugkoppeling plaatsvindt en hoe deze met de ondernemer wordt gecommuniceerd. Het maken van een voorbehoud strookt volgens de gemeenten niet met de bedoelingen van het keukentafelgesprek.

Afhandelingsnelheid

Veel partijen zijn ontevreden over de afhandelingsnelheid van de procedure die volgt op het keukentafelgesprek. Daarom ligt het voor de hand dat veel partijen aangeven dat de mogelijkheden om deze afhandelingsnelheid te vergroten zo veel mogelijk benut moeten worden.

Smalle wegen vormen soms een knelpunt

Behoud van landschappelijke verschillen

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Er is in Nederland een maatschappelijke zorg waar te nemen over 'megastallen'. De kernvraag is: Wat is het Groninger antwoord op deze discussie? Het kernantwoord is: nieuwe intensieve veehouderijbedrijven (kippen, varkens) zijn in het POP in principe verder uitgesloten. Uitbreiding naar zeer grote stallen met melkvee kan - zo blijkt uit dit rapport - goed worden gereguleerd door de maatwerkbenadering, mits sterk wordt ingezet op ontwerp- en proceskwaliteit aan de keukentafel. In het onderzoek zijn voorbeeldplannen opgenomen die het bewijs vormen dat er veel mogelijk is, mits de schaalvergroting landschappelijk goed wordt ingepast. Er zijn echter nadrukkelijk ook gebieden waar het niet kan. Het onderscheid dat de provincie daarbij maakt in groene gele en witte/rode gebieden biedt een goed handvat om landschappelijke verschillen te behouden en ongewenste ontwikkelingen te voorkomen.

De suggestie dat de bouwblokkenmethodiek in het nieuwe POP sterk worden verruimd heeft nuance. Immers ook in het huidige beleid was een gecontroleerde verruiming reeds mogelijk. Gesteld kan worden dat de bouwblokkenmethode succesvol is en in alle concreet behandelde gevallen niet heeft geleid tot onverantwoorde verruiming van de bouwblokken.

Het voorliggende rapport laat zien dat de Maatwerkbenadering navolging kan krijgen, als aan een aantal randvoorwaarden kan worden voldaan, die in dit hoofdstuk worden behandeld.

Wat heeft de maatwerkbenadering inhoudelijk opgeleverd

Met de nota agrarische bouwblokken en landschap is voor Noord en Oost Groningen uitwerking gegeven aan het vraagstuk ten aanzien van de vergroting van agrarische

bouwblokken. In nauwe samenwerking met de gemeenten is op het schaalniveau van de regio's een globale indeling van landschapstypen opgesteld. Deze gebiedsindeling biedt het kader voor de ruimtelijke mogelijkheden voor de vergroting van agrarische bouwblokken en zal bij de herziening van bestemmingsplannen door gemeenten en provincie als uitgangspunt gehanteerd worden.

Naast een gebiedsindeling is er voor gekozen samen met de ondernemer op zijn individuele erf aan de keukentafel maatwerk te leveren. Bij de methode van Maatwerkbenadering schuiven de gemeente, de provincie en Welstand direct gezamenlijk aan de tafel bij de ondernemer en houden zijn uitbreidingsplannen tegen het licht. Hierdoor kunnen uitbreidingsplannen sneller, beter en toekomst gericht gerealiseerd worden waarbij rekening wordt gehouden met een goede landschappelijke inpassing. De ondernemer kan daarbij gebruik maken van gratis, vakkundig advies van een landschapsarchitect. Voor de beoordeling van de individuele aanvraag heeft de provincie een vijftal criteria opgesteld, en ook in de provinciale Omgevingsverordening opgenomen, die aan de keukentafel nader worden afgewogen.

Het model van Maatwerkbenadering aan de keukentafel is geen officieel beleidsdocument, maar een procesmatig sturingsmodel, een vorm van ruimtelijke ontwikkelingspolitiek⁵. Uitbreiding van agrarische bebouwing lijkt niet zelden op industriële loodsen en een nieuw agrarisch bouwperceel is vaak even groot als een klein industrieterrein. Daarbij speelt

⁵ *Ruimtelijke ontwikkelingspolitiek omvat het geheel van publieke interventies in het fysieke domein, – planvorming daaronder begrepen – dat gericht is op de daadwerkelijke realisatie van ruimtelijke kwaliteit, in samenspraak met belanghebbenden en maatschappelijke organisaties en veelal in samenwerking met marktpartijen.*

mee dat er de nodige maatschappelijke kritiek is op verrommeling. Met de Maatwerkbenadering wordt niet alleen de gevraagde uitbreiding beoordeeld, maar wordt ook gekeken naar wat de ondernemer in de toekomst wil met zijn bedrijf. Zo kun je beter inspelen op deze toekomstige ontwikkelingen met de nieuwbouw en hoef je later bijvoorbeeld geen silo's af te breken. Het grote voordeel van Maatwerkbenadering is dat er veel beter gestuurd kan worden op een goede landschappelijke kwaliteit.

Door te werken met een indeling in diverse landschapstypen en een vijftal criteria voor de beoordeling van de individuele aanvraag wordt een goede landschappelijke invulling verkregen. Uit de toelichting van voorbeelden in hoofdstuk 3 blijkt dat in alle gevallen een goede landschappelijke inpassing is gerealiseerd. Bij de toepassing van de Maatwerkbenadering is verder gebleken dat tijdige inzet van een landschapsarchitect van groot belang is, evenals het privaatrechtelijk vastleggen van de afspraken om landschappelijke inpassing daadwerkelijk tot stand te brengen. Een bewijs dat het proces van Maatwerkbenadering leidt tot een inhoudelijk goed resultaat.

Uit de praktijk van de Maatwerkbenadering zoals omschreven in hoofdstuk 3 kunnen de volgende aanbevelingen en conclusies worden getrokken:

Graadmeter voor landschappelijke inpasbaarheid is niet zozeer de omvang (al is dat wel een indicatie), als wel hoe het zich etaleert in zijn omgeving.

De provincie doet er goed aan om vast te houden aan de maatwerkbenadering op basis van de kernkarakteristieken van het landschap en de specifieke ligging van het bedrijf.

Beschouw plannen voor schaalvergroting als een kwaliteitsplan, dat tevoren vastlegt hoe het er straks uit gaat zien.

Alles kan niet overal; het moet mogelijk zijn om in bepaalde gevallen schaalvergroting te kunnen weren.

Benut landschappelijke verschillen; jongere landschappen zoals (delen van) Veenkoloniën en Oldambt lenen zich eerder voor grootschalige uitbreiding dan oudere landschappen zoals een wierdenlandschap.

Streef er qua Welstandelijke aspecten naar, dat 'kwaliteit' bij stallenbouw de norm wordt, zeker naarmate het landschap kwetsbaarder is en/of de schaalvergroting omvangrijker.

Streef naarmate het bouwvolume en/of lengte van de schuren toeneemt, naar geleiding en naar differentiatie in architectuur (gevels, kappen, verspringende rooilijnen), beplanting en tussenruimten.

Streef naar behoud van regionale verschillen met de ordening van het erf, de materiaalkeuze, boomsoorten etc.

Streef bij omvangrijke schaalvergroting naar het creëren van een eigen identiteit, die losstaat van het historisch gegroeide landschap maar die zich daar wel naar voegt.

Stimuleer innovaties op gebied van stallenbouw en agrarische objecten (vergisters, silo's etc.).

Stimuleer verdere ontwikkeling van een ontwerpende benadering voor zeer grote bedrijven in relatie tot het landschap.

Procesmatig (werking Maatwerkbenadering)

De conclusie is dat – met enkele kanttekeningen – de betrokken actoren positief zijn over de Maatwerkbenadering door middel van provinciale keukentafelgesprekken. Het draagvlak voor de gemeentelijke keukentafelgesprekken lijkt geringer te zijn. In de nota's voor Noord en Oost is het

gemeentelijke keukentafelgesprek niet standaard overeengekomen maar als extra mogelijkheid geïntroduceerd. Dit neemt niet weg dat aan gemeenten wordt gevraagd om bij alle bouwblokken de in de structuurvisie genoemde criteria toe te passen. Dit kan echter ook vorm krijgen bij het opstellen van bestemmingsplannen. Er worden dan geen standaard bouwblokken meer toegekend maar alleen nog bouwblokken waarbij de criteria zijn toegepast.

Op basis van de bevindingen van het onderzoek, waarover hiervoor in hoofdstuk 4 is gerapporteerd en de analyse die daarvan in hoofdstuk 5 is gemaakt, luidt de conclusie dat de betrokken actoren positief zijn over de Maatwerkbenadering door middel van provinciale keukentafelgesprekken. Het draagvlak voor de gemeentelijke keukentafelgesprekken lijkt geringer te zijn. Onvoldoende inzicht in de werkwijze leidt er toe dat gemeenten sneller teruggrijpen op traditionele processen, zoals toetsing in regulier overleg met Welstand op het gemeentehuis. De terughoudende opstelling ten aanzien van de gemeentelijke keukentafelgesprekken lijkt ook te worden verklaard door de moeite die men zegt te hebben om alle betrokken partijen tegelijkertijd bij elkaar aan de keukentafel van de agrariër te krijgen, afgezet tegen de soms geringe omvang van het plan.

Over de effectiviteit van de Maatwerkbenadering menen de daarbij betrokken partijen dat de instrumenten die bij schaalvergroting worden gebruikt op een goede wijze bijdragen aan de realisatie van het beoogde doel, een goede landschappelijke inpassing. Wel kan het instrument Maatwerkbenadering nog worden verbeterd door het opzetten van een protocol, waar al aan gewerkt wordt, en het geven van nog meer voorlichting.

Ten aanzien van de doelmatigheid van de Maatwerkbenadering stellen wij vast dat de betrokkenen van

mening zijn dat men onderling redelijk tevreden is over de rol die betrokken partijen in de keukentafelgesprekken vervullen. Wel dient er goed gekeken te worden naar het mandaat dat betrokken partijen aan de keukentafel hebben.

Op basis van de bevindingen van dit evaluatieonderzoek kan een wijziging van het bouwblokkenbeleid, zoals voorgenomen in het ontwerp van de provinciale Omgevingsverordening, worden overwogen. Daarbij dient voor die tijd aandacht te worden besteed aan een aantal randvoorwaarden, zoals het maken van bestuurlijke afspraken met de betrokken gemeenten en regio's, het intensiveren van de voorlichting en het opstellen van een protocol voor de keukentafelgesprekken.

Aangezien er ten tijde van dit evaluatieonderzoek nog maar bij drie projecten daadwerkelijk inclusief de aanleg van beplanting is gerealiseerd en 38 provinciale trajecten nog in verschillende stadia van planvorming verkeren, kan er eigenlijk alleen van op papier tot stand gekomen projecten een evaluatie worden uitgevoerd. Bovendien is sprake van een evaluatie in de context van een veranderende juridische werkelijkheid, door de komst van de nieuwe Wro (juli 2008), de nog te verwachten omgevingsverordening en het nog niet in werking getreden POP III. Dit evaluatieonderzoek dient dan ook als een tussentijdse evaluatie te worden gezien waarin de eerste ervaringen worden geïnventariseerd en waarin op basis daarvan lessen worden getrokken voor het vervolg. De verwachting leeft dat op korte termijn een groot aantal landschappelijke inpassingen daadwerkelijk uitgevoerd zijn. Een evaluatie van de realisatie van landschappelijke inpassingen en de gevolgen van het nieuwe POP III in bijvoorbeeld 2011 lijkt gewenst.

6.1. Meerwaarde Maatwerkbenadering

De Maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken is van oorsprong opgezet om met de vijf criteria een goede landschappelijke inpassing te realiseren bij de uitbreiding van agrarische bebouwing. Het toepassen van het instrument Maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken kent ondertussen een breed draagvlak.

Aangezien veel partijen ontevreden zijn over de afhandelingsnelheid van de procedure die volgt op het keukentafelgesprek, geven veel partijen aan de mogelijkheden om deze afhandelingsnelheid te vergroten zo veel mogelijk te willen benutten. Het voorgenomen beleid van de provincie om in de provinciale verordening gemeenten door middel van een wijzigingsbevoegdheid de ruimte te geven tot 2 ha en daarmee de afhandelingsnelheid te vergroten wordt dan ook breed ondersteund.

De brede steun die voor provinciale keukentafelgesprekken is geconstateerd ligt er niet voor de gemeentelijke keukentafelgesprekken. Aangezien er slechts vier gemeenten (verdeeld over alle vier de regio's) zijn geïnterviewd is dit aantal te beperkt om hier nu conclusies uit te trekken. Op basis van het ontwerp POP zullen echter ook in dit domein de landschappelijke inpassingscriteria bij alle schaalvergrotingen moeten worden toegepast. Dit zou structureel kunnen worden opgelost door Libau met een landschapsarchitect aan het gemeentelijk welstandsoverleg deel te laten nemen.

Onvoldoende inzicht in de werkwijze van Maatwerkbenadering lijkt er toe te leiden dat gemeenten sneller terugrijpen op traditionele processen, waarbij in het regulier overleg met Welstand op het gemeentehuis de beoogde uitbreiding wordt beoordeeld. Op zich is hier weinig mis mee, als in elk geval

maar door een landschapsarchitect de 5 criteria voor de beoordeling van de landschappelijke inpassing in acht worden genomen. Dit is wat bedoeld wordt met het uitgangspunt in het POP om voor elke vorm van schaalvergroting de Maatwerkbenadering te volgen. Voorkomen moet worden dat er uitbreidingen tot stand komen die toekomstige uitbreidingen in de weg zouden kunnen staan. Wel wordt de inzet van de landschapsarchitect van Libau bij gemeentelijke keukentafelgesprekken (of gesprekken op het gemeentehuis) als voorwaarde genoemd om tot een goede landschappelijke inpassing (in het regulier overleg met Welstand) te komen en lijkt extra voorlichting en het opzetten van een protocol van belang. Bovendien wil de provincie door middel van bestuurlijke afspraken meesturen in de landschappelijke inpassing van agrarische bedrijven die boven de 1 ha (in kwetsbare gebieden) of 1,5 ha (in overige gebieden) uitkomen.

Voor de regio's Noord en Oost zijn er al afspraken gemaakt. Voor de regio's West en Centraal worden nog afspraken gemaakt. Gemeenten hebben in dit tussentijdse evaluatieonderzoek laten weten positief te staan tegenover dergelijke afspraken.

Het provinciaal bestuur kan uit een aantal gradaties van sturing kiezen.

Een *eerste* optie zou kunnen zijn om in de provinciale Omgevingsverordening minutieus vast te leggen dat in nader aan te duiden gebieden een maximale grens van 1 of 1,5 hectare toegepast wordt.

Een *tweede* optie zou kunnen zijn dat de provincie er voor kiest in de verordening op te nemen dat bijvoorbeeld overal maximaal 1 hectare wordt toegestaan en dat gemeenten hiervan ontheffing kunnen krijgen tot 2 hectare na bestuurlijk akkoord met betrekking tot begrenzingen en het opnemen van

de Maatwerkbenadering als voorwaarde in bestemmingsplannen.

Een *derde* optie is het huidige voorstel in het POP, waarin is aangegeven dat landschappelijke inpassing een provinciaal belang is en dat hiervoor beleid is geformuleerd. Met het vastleggen van een ruime begrenzing van 2 hectare wordt in de Omgevingsverordening tegemoet gekomen aan de werkwijze zoals die de afgelopen jaren met de regio Noord en Oost is afgesproken en waar gemeenten ook in hun eigen beleid op koersen. Gezien de gekozen ruimtelijke ontwikkelingspolitiek lijkt deze koers, waarbij langere procedures worden voorkomen evenals extra kosten voor ondernemers en het aantal benodigde ontheffingen op grond van de provinciale verordening worden beperkt, de meest geëigende koers. De voorbeelden in hoofdstuk 3 van dit rapport tonen aan dat langs die weg ook betere resultaten worden bereikt dan verwacht had kunnen worden volgens de klassieke werkwijze. Wel kan van de opgedane ervaringen worden geleerd dat geïnvesteerd moet worden in het opstellen van een protocol, het regelen van mandaat en het geven van meer voorlichting. Hierop zal onderstaand verder worden ingegaan. Overwogen kan worden voor de regio's West en Centraal in de Omgevingsverordening te koersen op de tweede optie tot het moment dat hier afspraken en convenanten zijn gemaakt volgens de in de regio's Noord en Oost reeds ingezette koers. Door de gemeenten in Noord en Oost het vertrouwen te geven dat volgens de Maatwerkbenadering zal worden gewerkt, is daadwerkelijk meerwaarde gecreëerd. Die weg volgen voor de andere gebieden lijkt het meest voor de hand te liggen.

Advies: Stel het voorgenomen beleid pas vast, als voor die tijd aan een aantal randvoorwaarden is voldaan. Geef door middel van bestuursovereenkomsten met regio's en gemeenten provinciebreed sturing aan de landschappelijke inpassing

6.2. Effectiviteit Maatwerkbenadering

Privaatrechtelijke overeenkomst

Te constateren valt dat het instrument van de privaatrechtelijke overeenkomst een breed draagvlak heeft. Ondernemers doen de suggestie om in het contract mogelijk een alternatieve tekst op te nemen om de landschappelijke inpassing binnen één jaar na oplevering in plaats van twee jaar na bouwvergunning af te ronden. Daarnaast verdient het aanbeveling om samen met gemeenten na te denken over de handhaving van daadwerkelijke uitvoering van beplantingsplannen.

Advies: Heroverweeg de tekst van de standaard privaatrechtelijke overeenkomst en kijk samen met gemeenten naar de handhaafbaarheid hiervan.

Subsidiëring

Bestaande faciliteiten vanuit de provincie met betrekking tot het inschakelen van Landschapsbeheer Groningen voor het maken van beplantingsplannen en begrotingen, evenals het ondersteunen van de provincie van de inzet van de landschapsarchitect van Libau functioneren goed. Zoals uit paragraaf 5.1. blijkt is de inzet van een landschapsarchitect bij de gemeentelijke keukentafelgesprek of het regulier overleg met Welstand op het gemeentehuis noodzakelijk om de 5 criteria voor de beoordeling van de landschappelijke inpassing deskundig in acht te nemen. Provinciale inzet zou dan ook kunnen zijn het continueren van de inzet van een landschapsarchitect van Libau bij deze gesprekken. Dit dient te worden betrokken bij de evaluatie van Libau in 2010. Het subsidiëren van Landschapsbeheer Groningen door de provincie om een beplantingsplan en begroting op te stellen

heeft een breed draagvlak. Wel kan overwogen worden deze subsidie meer te koppelen aan de individuele ondernemer. Ook een bijdrage in het inschakelen van een architect zou in het individuele geval gesubsidieerd kunnen worden. Deze suggesties verdienen nader onderzoek.

Advies: Houd de inzet van nieuwe subsidiemogelijkheden tegen het licht en continueer de huidige subsidiemogelijkheden om gemeenten in staat te blijven stellen tot een goede kwalitatieve begeleiding van schaalvergroting.

Voorlichting

Uit deze tussentijdse evaluatie komt duidelijk naar voren dat er behoefte is aan een sterke regierol vanuit de provincie met betrekking tot het informeren/voorlichten van partijen over de Maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken. De provincie is hier ook al hard mee bezig in de vorm van een DVD en het ontwikkelen van een protocol. Aandachtspunt voor gemeenten is dus het tijdig informeren van ondernemers over de relevante criteria. Ook gemeenten kunnen daarbij beter gebruik maken van informatieoverdracht via eigen websites. Daarbij zou ook voorlichting kunnen worden gegeven over het (nog op te zetten) protocol.

Advies: Denk samen met betrokken partners (inclusief de regio's) na over het verbeteren van de informatievoorziening rondom de Maatwerkbenadering.

Nieuwe instrumenten

De milieufederatie Groningen doet een oproep om ook voorwaarden met betrekking tot het beperken van lichtemissie op te nemen en nader te onderzoeken wat hier mogelijk is (afscherming, kleur enz.).

Landschapsbeheer Groningen stelt voor om op soortgelijke wijze als bij de compensatie van verharding, waar het verplicht is 10% water aan te leggen voor de toename in verhard oppervlak, ook een groen voor rood verplichting op te nemen gekoppeld aan de toename van bebouwing. Hiermee zou de verschijningsvorm van het erf vergroot kunnen worden. Nader onderzoek zou vorm kunnen geven aan een dergelijke regeling. Een voorbeeld van een verplichte groen voor rood regeling zou kunnen zijn het opnemen van een verplichting om voor elke 100 m² agrarische bebouwing één boom aan te moeten planten.

Advies: Verricht nader onderzoek naar de mogelijkheden van het beperken van lichtemissie en neem een verplichte groen voor rood regeling in overweging.

6.3. Efficiency Maatwerkbenadering

Mandaat

Diverse keren is aangegeven dat onduidelijk is met welk mandaat betrokken partijen aan de keukentafel zitten. Bestuurlijk geldt dit voor gemeente en provinciale ambtenaren en de medewerkers van Libau hebben te maken met het feit dat besluitvorming in de grote commissie van Libau plaatsvindt. Duidelijk moet zijn met welk mandaat betrokken partijen aan de keukentafel zit en hoeveel speelruimte het dagelijks bestuur daarin heeft om een snelle terugkoppeling richting agrarische ondernemer te garanderen.

Advies: Denk als gemeente, Libau en provincie na over de reikwijdte van het mandaat van hun aan de keukentafel betrokken vertegenwoordigers.

Protocol

Er is breed draagvlak om te komen tot een protocol, waarin een beschrijving wordt opgenomen van de rollen en verantwoordelijkheden van de gesprekspartners aan de keukentafel. Ook het mandaat van partijen dient in een protocol te worden meegenomen. Onderdeel van een dergelijk protocol is ook het weergeven van de procescriteria en een vooraf overeen te komen tijdspad. Een protocol heeft als bijkomend voordeel dat nieuwe mensen bij gemeenten sneller ingewerkt kunnen worden in deze benadering. Aandachtspunt voor gemeenten is het duidelijk voeren van regie en het zorg dragen voor verslaglegging van de afspraken en het vooraf nadenken over de criteria voor de individuele ondernemer. Ook kan in het protocol duidelijkheid worden verschaft over de gemeentelijke keukentafelgesprekken of gesprekken op het gemeentehuis met een landschapsarchitect van Libau. Om voor alle gemeenten een eenduidige werkwijze te garanderen zou de provincie als eigenaar van het protocol kunnen fungeren. Gemeenten, maatschappelijke organisaties en ondernemers vragen de provincie het initiatief te nemen om samen met betrokken partijen een voor alle partijen bruikbaar protocol op te zetten.

Advies: Stel een protocol op waarin werkwijze, taken, rollen en bevoegdheden (mandaat) van betrokken partijen helder worden omschreven, alsmede de wijze van terugkoppeling, het tijdspad van procedures en de wijze van handhaving. Neem hierbij als provincie het initiatief.

**Resultaat maatwerkbenadering;
een groeiend en bloeiend bedrijf**

Hoofdconclusies uit het evaluatierapport

De voorbeelden laten zien dat het een opgave is om grote bedrijven goed in te passen, maar dat de kans op een goed eindresultaat nog altijd heel groot is. Ontwerpdeskundigheid en een goed proces zijn daarbij onmisbaar.

Er is een breed draagvlak voor het voornemen van de provincie om de formele grens voor afweging over schaalvergroting op provinciaal niveau verruimen naar 2 hectare en het daarop aanvullende beleid voor betrokkenheid van de provincie, zoals nu in het ontwerp POP geformuleerd. De uitkomst van dit rapport is om hiertoe pas over te gaan, nadat bestuurlijke afspraken met de regio's/gemeenten zijn gemaakt.

De provinciale bemoeienis met keukentafelgesprekken geniet waardering. Inhoudelijk is er breed draagvlak voor de maatwerkbenadering, met name op grond van de interactieve samenwerking en de resultaten op het gebied van landschappelijke inpassing.

Gemeenten blijken om verschillende redenen (personele wisselingen, gebrek aan voorbereiding) moeite te hebben om hun regierol bij schaalvergrotingsplannen binnen het gemeentelijke domein (<1 ha tot 1,5ha afhankelijk van de gebiedswaarden) goed op te pakken, met negatieve gevolgen voor het proces.

Het mandaat van de gesprekspartners is onvoldoende duidelijk en er zijn geen heldere afspraken, hoe wordt omgegaan met beperkingen in het mandaat.

Er is behoefte aan voorlichting en een protocol voor het proces en het tijdpad.

Bijlage 1: Vragenlijst

Deel 1: Inhoud

1. Maatwerkbenadering gaat uit van het “voor wat, hoort wat” principe. Tegenover extra investering in een verantwoorde landschappelijke inpassing staat een vergroting van het bedrijf om nu en in de toekomst een maatschappelijk aanvaardbare en een rendabele bedrijfsvoering mogelijk te maken. Een verantwoorde landschappelijke inpassing moet daarbij leiden tot een betere acceptatie van het bedrijf in de streek, een beter aanzicht van het bedrijf en een hogere waarde. Bent u tevreden met de gekozen maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

2. Tot nu toe is goedkeuring van de provincie vereist om verruiming van agrarische bouwblokken toe te staan indien deze boven de maximaal toelaatbare maatvoering in bestemmingsplannen uit komt. In de minst kwetsbare gebieden wordt schaalvergroting tot 1,5 ha toegestaan. In de meer kwetsbare gebieden tot maximaal 1 ha en in de meest kwetsbare gebieden is schaalvergroting boven de 1 ha niet mogelijk. Om grotere bouwblokken toe te staan in de eerste twee gebieden wordt het instrument maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken ingezet in combinatie met een bestemmingsplanwijziging. Bent u tevreden over de gekozen grenzen met betrekking tot maximale omvang bouwblokken?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

3. Bij de aanpassing van het provinciaal omgevingsplan wil de provincie de mogelijkheid inbouwen voor gemeenten om in bestemmingplannen een wijzigingsbevoegdheid op te nemen tot maximaal 2 ha in de minder kwetsbare gebieden, waarbij het instrument maatwerkbenadering via keukentafelgesprekken als voorwaarde bij de wijzigingsbevoegdheid wordt opgenomen. Bent u tevreden met dit voorgenomen beleid van de provincie?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

4. Het bedrijfsontwikkelplan is een middel om de agrarische ondernemer scherp te krijgen op de kansen en belemmeringen van toekomstige bedrijfsontwikkeling. Bent u tevreden met het instrument bedrijfsontwikkelplan in relatie tot het uiteindelijke resultaat?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

5. Schaalvergroting wordt alleen geaccepteerd mits ze op verantwoorde wijze kan worden ingepast in het landschap en niet leidt tot verrommeling. Bent u tevreden over de wijze waarop de landschappelijke inpassing bijdraagt aan de verbetering van de kwaliteit van het buitengebied?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

6. Het instrument maatwerkbenadering door middel van keukentafelgesprekken wordt ook ingezet voor kleinere en ongecompliceerdere schaalvergrotingen binnen de toegestane begrenzings. Gemeenten zouden deze standaard in hun beleid kunnen opnemen. Zou u tevreden zijn wanneer keukentafelgesprekken worden toegepast bij alle gevraagde schaalvergrotingen?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

Hebt u over de inhoud van de maatwerkbenadering bepaalde conclusies of aanbevelingen waar de provincie rekening mee kan houden bij de verdere uitvoering van het instrument keukentafelgesprekken? Wat kunnen we er van leren? Wat zijn verbeterpunten?

.....

Deel 2 Proces

7. Voordat uitbreiding van het agrarisch bedrijf gestart kan worden dient de ondernemer in vroegtijdig stadium bij de gemeente te informeren of de gewenste uitbreiding mogelijk is. Bent u tevreden over de wijze waarop de gemeente de ondernemer op de hoogte heeft gebracht van zijn uitbreidingsmogelijkheden?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

8. De ruimtelijke randvoorwaarden vormen de toetsingscriteria voor het op een ruimtelijk goede wijze oplossen van de beoogde agrarische bedrijfsontwikkeling (gevisualiseerd in een bedrijfsontwikkelingsplan) en de bijdrage die hiermee geleverd wordt aan het versterken van het karakteristieke onderscheid in landschapstypen. Deze betreffen:

a. het respecteren van de historisch gegroeide landschapsstructuur;

b. het afstand houden tot andere ruimtelijke elementen;

c. de toereikendheid van de infrastructuurle ontsluiting;

d. de evenwichtigheid van de ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen;

e. de inpasbaarheid van de erfinrichting in het landschapstype.

Bent u tevreden over de wijze waarop u omtrent deze ruimtelijke randvoorwaarden bent geïnformeerd?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

9. Tijdens een keukentafelgesprek schuiven een of meer vertegenwoordigers van de gemeente aan tafel. De gemeente is daarbij regisseur van het gehele proces en verzamelt de vereiste documenten en/of vergunningen. Tevens regelt de gemeente het ondertekenen van de privaatrechtelijke overeenkomst. Bent u tevreden over de inbreng van de gemeentelijke vertegenwoordigers?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

10. Tijdens een keukentafelgesprek, bedoeld voor de grootschaliger of complexere schaalvergrotingen schuiven een landschapsarchitect en een beleidsmedewerker van de provincie aan tafel. De landschapsarchitect en de beleidsmedewerker van de provincie adviseren over de ruimtelijke randvoorwaarden en de vertaling van de 5 criteria naar uw specifieke situatie. Bent u tevreden over de inbreng van de provinciale vertegenwoordigers?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevredenblanco

11. Tijdens een keukentafelgesprek schuift een vertegenwoordiger van de welstand (Libau) aan tafel. Deze vertegenwoordiger adviseert over welstandaspecten. Bij kleinere uitbreidingen neemt deze adviseur de rol van de provincie over met betrekking tot het adviseren over de ruimtelijke randvoorwaarden en de vertaling van de 5 criteria naar uw specifieke situatie. Bent u tevreden over de inbreng van de vertegenwoordiger van de welstand?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevredenblanco

12. Landschapsbeheer Groningen maakt het eindbeeld van de inpassing, het beplantingsplan en de begroting. Ook voert zij in veel gevallen de beplanting uit en soms sluiten zij een beheers/onderhoudscontract met de ondernemer. Bent u tevreden met de rol van Landschapsbeheer Groningen?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevredenblanco

13. Het tot stand brengen van de benodigde vergunningen is mede afhankelijk van de afhandelingsnelheid van gemeente en provincie. Bent u tevreden over deze afhandelingsnelheid?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevredenblanco

Hebt u over het proces van de maatwerkbenadering bepaalde conclusies of aanbevelingen waar de provincie rekening mee kan houden bij de verdere uitvoering van het instrument keukentafelgesprekken? Kan het proces nog worden versneld?

.....

Deel 3: Instrumenten

14. Voor agrarische ondernemers met grootschalige uitbreidingsplannen is een DVD opgesteld. Hierop is te zien hoe de persoonlijke maatwerkbenadering werkt. Bent u tevreden over de informatie die op deze wijze wordt verstrekt?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

15. Bij het opstellen van een bedrijfsontwikkelingsplan dient veel achtergrondinformatie beschikbaar te worden gesteld. Bent u tevreden over de wijze waarop deze achtergrondinformatie aan de keukentafel beschikbaar wordt gesteld?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

16. De feitelijke uitvoering en onderhoud van de landschappelijke inpassing komen voor rekening van de ondernemer. Wel subsidieert de provincie de kosten het opstellen van een plan en begroting door landschapsbeheer Groningen. Bent u tevreden over de faciliteiten die de provincie Groningen hier biedt?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

17. Binnen twee jaar na het verlenen van de bouwvergunning dient de landschappelijke inpassing te zijn gerealiseerd. Dit wordt vastgelegd in een privaatrechtelijke overeenkomst. Bent u tevreden met het toepassen van een privaatrechtelijke overeenkomst?

geheel tevreden tevreden ontevreden geheel niet tevreden blanco

Hebt u over de hulpmiddelen van de maatwerkbenadering bepaalde conclusies of aanbevelingen waar de provincie rekening mee kan houden bij de verdere uitvoering van het instrument keukentafelgesprekken? Dienen er nog extra hulpmiddelen te worden ingezet?

BIJLAGE 2: SCHEMATISCH OVERZICHT MOGELIJKHEDEN VERGROTING AGRARISCH BOUWBLOK DOOR MIDDEL VAN MAATWERKBENADERING (KEUKENTAFELGESPREKKEN) ONDER DE OUDE WRO EN DE NIEUWE WRO (2008)

Situatie zonder Maatwerkbenadering (voor 2005) onder WRO	Betrokken partijen	Rollen	Derden	Bevoegd gezag
Binnen mogelijkheden bestemmingsplan	Gemeente	Vergunningverlener		Gemeente
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Ondernemer	Aanvrager		
Buiten mogelijkheden bestemmingsplan	Gemeente	Vergunningverlener		Provincie (goedkeuring art. 19 WRO of bestemmingsplan)
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Ondernemer	Aanvrager		

Situatie met Maatwerkbenadering (2005-2008) onder WRO	Betrokken partijen keukentafelgesprekken	Rollen	Derden	Bevoegd gezag
Binnen mogelijkheden bestemmingsplan Gemeentelijk keukentafelgesprek of welstandsoverleg	Gemeente	Vergunningverlener Regisseur		Gemeente
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Libau (landschaparchitect)	Adviseur landschappelijke inpassing en beplantingsplan en begroting (gratis, dekking 50% provincie, 50% Libau)		
	Ondernemer	Aanvrager		
Buiten mogelijkheden bestemmingsplan Provinciaal keukentafelgesprek	Gemeente	Vergunningverlener Regisseur Privaatrechtelijke overeenkomst		Provincie (goedkeuring art. 19 WRO of bestemmingsplan)
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Provincie (landschapsarchitect)	Adviseur landschappelijke inpassing (gratis, dekking 100 % provincie) Privaatrechtelijke overeenkomst		
	Ondernemer	Aanvrager Privaatrechtelijke overeenkomst	Landschapsbeheer Groningen voor beplantingsplan en begroting (gratis, dekking 100% provincie)	

N.B. in geel de elementen vanuit de Maatwerkbenadering

Situatie Maatwerkbenadering (2009) onder Wro 2008	Betrokken partijen keukentafelgesprekken	Rollen	Derden	Bevoegd gezag
Binnen mogelijkheden bestemmingsplan Gemeentelijk keukentafelgesprek of welstandsoverleg	Gemeente	Vergunningverlener Regisseur		Gemeente
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Libau (landschapsarchitect)	Adviseur landschappelijke inpassing en beplantingsplan en begroting (gratis, dekking 50% provincie en 50% Libau)		
	Ondernemer	Aanvrager		
Buiten mogelijkheden bestemmingsplan, maar binnen mogelijkheden provinciale verordening tot 2 hectare	Gemeente (voorwaarde 5 criteria provinciale verordening artikel 4.19 lid 7, zie onderstaand)	Vergunningverlener		Gemeente (eventueel aanwijzing provincie als niet voldaan wordt aan 5 criteria of nieuw bestemmingsplan te ruim)
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Ondernemer	Aanvrager		

N.B. in blauw bovenstaand de mogelijkheden vanuit de provincie te sturen als gemeente **geén** Maatwerkbenadering wenst toe te passen.

1. Het respecteren van de historisch gegroeide landschapsstructuur.
2. Het afstand houden tot andere ruimtelijke elementen.
3. De toereikendheid van de infrastructurele ontsluiting.
4. De evenwichtigheid van de ordening, maatvoering en vormgeving van de bedrijfsgebouwen.
5. De inpasbaarheid van de erfinrichting in het landschapstype.

N.B. in groen onderstaand de mogelijkheden om te sturen vanuit de gedachte van samenwerking provincie en gemeente

Situatie Maatwerk-benadering (2009) onder Wro 2008 (vervolg)	Betrokken partijen keukentafelgesprekken	Rollen	Derden	Bevoegd gezag
Buiten mogelijkheden bestemmingsplan, maar binnen mogelijkheden provinciale verordening tot 2 hectare Provinciaal keukentafel-gesprek door middel van afspraken met regio's en convenanten gemeente	Gemeente	Vergunningverlener Regisseur Privaatrechtelijke overeenkomst		Gemeente (met wijzigingsbevoegdheid in bestemmingsplan buitengebied en Maatwerkbenadering als voorwaarde) of projectbesluit of apart BP
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Provincie (landschapsarchitect)	Adviseur landschappelijke inpassing (gratis, dekking 100 % provincie) Privaatrechtelijke overeenkomst		
	Ondernemer	Aanvrager Privaatrechtelijke overeenkomst	Landschapsbeheer Groningen voor beplantingsplan en begroting (gratis, dekking 100% provincie)	
Buiten mogelijkheden bestemmingsplan en boven 2 hectare Provinciaal keukentafel-gesprek	Gemeente	Vergunningverlener Regisseur Privaatrechtelijke overeenkomst		Provincie (onthefing GS)
	Libau (rayonarchitect)	Adviseur welstand		
	Provincie (landschapsarchitect)	Adviseur landschappelijke inpassing (gratis, dekking 100 % provincie) Privaatrechtelijke overeenkomst		
	Ondernemer	Aanvrager Privaatrechtelijke overeenkomst	Landschapsbeheer Groningen voor beplantingsplan en begroting (gratis, dekking 100% provincie)	

